

ВІСНИК

№ 23
2003

ЕКОЛОГІЧНОЇ
АДВОКАТУРИ

У НОМЕРІ:

Еколого-правова просвіта	С. Кравченко Східна Європа: застосування екологічного права громадянами. <i>У статті йдеться про історію, розвиток та особливості застосування громадянами екологічного права у Східній Європі.</i>	5
	Результати опитування на “Подробностях”	13
КОНСУЛЬТАЦІЇ: відповідаємо на запитання	М. Якобсон Право общественных интересов. <i>В статті розглядається історія, особливості та сфера дії права громадського інтересу.</i>	14
	Я. Остапик Захист екологічних прав у суді. Вірець скарги <i>Консультація покликана допомогти громадянам у захисті їх прав, свобод та законних інтересів за допомогою судової системи.</i>	17
З досвіду колег	О. Мельнь. Правовий режим водоохоронних зон. <i>Матеріал продовжує серію консультацій про те, як законодавство захищає водні об’єкти України.</i>	21
	З. Скоропадченко Мусорные рецепты. <i>Як у Франції і Монако вирішується проблема сміття? Спостереження української журналістки.</i>	23
Світ очима Екоправо-Львів	С. Кравченко Національні парки Канади. <i>В статті — опис грандіозної природи канадських гір. Стаття проілюстрована фотографіями автора.</i>	26
ЕСО-ШЕВ	<i>Інформаційні Інтернет-джерела, що можуть стати у пригоді всім небайдужим до довкілля.</i>	28
Інформаційний гайджест	А. Павелко Екологічні новини	29
ЗАКОНОДАВСТВО: документи, зміни, коментарі, проекти	Закон України “Про охорону земель”	32
	Нормативно-правові акти в сфері охорони довкілля, що прийняті влітку 2003 року	46
ПУБЛІКАЦІЇ	З нашої бібліотеки	49
	In this issue (in English)	50

© ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ № 23, 2003 р.

Наш колектив:

С. Кравченко, д. ю. н., професор, академік УЕАН		
А. Андрусевич	С. Ванькович	Я. Остапик
Н. Андрусевич	І. Василяк	А. Павелко
Н. Балущка	З. Козак, к. ю. н.	Д. Скрильніков
Т. Будякова	О. Мельнь	І. Хміляр

Редактор: **Анатолій Павелко**

Вісник видано БФ “Екоправо-Львів” за підтримки фонду Чарльза Стюарта Мотта

При передруці матеріалів посилання на джерело обов’язкове.

Редакція залишає за собою право публікувати авторські матеріали мовою оригіналу. Викладені авторами міркування можуть не співпадати з точкою зору редакції.

Дизайн та додрукарська підготовка **А. Огоноченко**
Друк ТЗОВ “ЮМІ”, м. Львів, вул. Левицького, 63

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ: **Благодійний Фонд “Екоправо-Львів”** 79000, м. Львів, вул. Крушельницької, 2
тел: (0322) 97-14-46, 72-27-46, e-mail: epac@mail.lviv.ua, web: www.ecopravo.lviv.ua

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

В черговому номері Вісника ми продовжуємо публікувати актуальні екологічні та правові матеріали, надавати консультації, ділитися враженнями, знайомити вас з новинами законодавства та охорони довкілля.

В рубриці “Еколого-правова просвіта” ми публікуємо статтю професора, президента БФ “Екоправо-Львів” Світлани Миколаївни Кравченко про застосування екологічного права громадянами у Східній Європі. Статтею Майкла Якобсона ми продовжуємо серію публікацій про нове явище вітчизняної правової системи — право громадського інтересу.

Нас часто запитують: як громадяни можуть вплинути на владу, посадових та службових осіб в разі порушення їх прав, свобод та законних інтересів? Дати відповідь на ці питання покликана консультація Ярини Остапик з питань оскарження рішень, дій та бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Для зручності читачів консультацію доповнює взірець скарги.

Консультація Ольги Мелень “Правовий режим водоохоронних зон” продовжує серію публікацій про можливості правової охорони водних об'єктів.

Стаття журналіста Зої Скоропадєнко “Мусорные рецепты” познайомить вас із французьким варіантом вирішення проблеми відходів. “Мусорные рецепты” познайомлять вас не лише з загальними підходами до проблеми сміття у Франції та Монако, але і з ставленням до нього пересічних громадян цих країн.

Новини, враження, чудові фотознімки в рубриках “Світ очима Екоправо-Львів” та “Світ сьогодні”.

У цьому номері ми публікуємо перелік нормативно-правових актів, прийнятих влітку 2003 року. Пропонуємо вам повні тексти двох з них: Закону України “Про охорону земель” та Закону України “Про державний контроль за використанням та охороною земель”.

Рубрики “Публікації” та “ECOWEB” пропонують вашій увазі інформаційні джерела, що можуть стати у пригоді всім небайдужим до довкілля.

Шановні читачі! Матеріали Вісників готуються із врахуванням ваших потреб та запитів. Просимо повідомляти нас про те, що саме ви хотіли б побачити у Віснику. Ми і далі намагатимемось давати вичерпні відповіді на ваші питання. Ми завжди відкриті для спілкування з вами.

Бажаємо вам успіхів у природоохоронній та правозахисній діяльності.

З повагою, Анатолій Павелко

ПРО “ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ”

Благодійний Фонд “Екоправо-Львів” — неурядова міжнародна організація, заснована у 1994 році з метою надання допомоги у захисті екологічних прав фізичним та юридичним особам, сприяння розвитку природоохоронної справи, екологічної освіти, науки та культури.

Наша діяльність:

- надання юридичних консультацій громадянам та юридичним особам у галузі охорони довкілля, захисту екологічних прав;
- представлення інтересів фізичних та юридичних осіб в судах, інших державних установах у справах, пов'язаних з порушенням екологічного законодавства;
- організація конференцій, семінарів, зустрічей з питань правової охорони навколишнього середовища на національному та міжнародному рівнях;
- участь у правотворчій діяльності на локальному, національному та міжнародному рівнях з питань прав людини і довкілля;
- виховання нового покоління юристів-екологів шляхом проведення еколого-правової практики для студентів різних навчальних закладів;
- проведення тренінгів з екологічного права для практикуючих юристів;
- збір та розповсюдження еколого-правової і екологічної інформації;
- співпраця з іншими екологічними та еколого-правовими організаціями.

Усі послуги Фонду — безкоштовні.

*Світлана Кравченко,
професор, Президент БФ "Екоправо-Львів"*

Східна Європа: застосування екологічного права громадянами*

Застосування права громадянами і право громадського інтересу — порівняно нові концепції у Східній Європі¹, хоча деякі юристи-екологи працювали над їх створенням. Вони покликані сприяти соціальним змінам і зміцненню демократії за допомогою права. Ці концепції були принесені з США і Західної Європи десять років тому і висаджені на зовсім інший ґрунт² — регіон пост-комуністичної дійсності. Досвід було перейнято, і з'явилися перші результати. Важлива частина цього процесу розвитку відбувалась в сфері екологічного права. Організації екологічного права громадського інтересу працюють на території регіону на благо громадськості, захисту навколишнього середовища і екологічних прав громадян. Це відбувається як за допомогою застосування права громадянами в суді, так і за допомогою тренінгів, навчання та правової реформи.

Навіть десять років по тому, як цей феномен з'явився в нашому регіоні, ми все ще спере-

чаємось з приводу того, що ж означає "право громадського інтересу". Наприклад:

- Якими справами ми повинні займатись — тими, що стосуються прав конкретної мало захищеної особи чи, в основному, стратегічними, які важливі для широкого кола громадськості?
- Повинні ми головну увагу звертати на ведення справ і адвокатуру, чи також брати участь у розробці законів, організації тренінгів, веденні клінічної програми для студентів та долучатись до міжнародної діяльності?
- Як нам краще оминати практичні перешкоди?

На кожне з цих питань ми повинні були шукати свою власну відповідь, яка може відрізнятись від відповіді, яку ми б отримали на Заході. У цьому процесі ми отримуємо досвід і допомагаємо створювати правову систему в напрямку, який враховує інтереси громадськості.

I. КОРОТКА ІСТОРІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ГРОМАДСЬКОГО ІНТЕРЕСУ У СХІДНІЙ ЄВРОПІ

На території країн колишнього комуністичного табору організації екологічного права громадського інтересу почали з'являтися одразу ж після падіння Берлінської стіни і розпаду Радянського Союзу. Екологічний чи "зелений" рух був однією з найголовніших та найпрогресивніших хвиль демократії, що обумовлювали вражаючі зміни, які відбувались у країнах Східної Європи³ і країнах, які ми до недавнього часу називали Новими незалежни-

ми державами (ННД)⁴. Більше того, цей рух з самого початку зробив свій внесок у побудову громадянського суспільства.

Перші організації екологічного права громадського інтересу почали з'являтися у 1992 р. У цьому році було утворено три організації: Асоціацію екологічного менеджменту і права (EMLA) в Угорщині⁵, Центр екологічної громадської адвокатури (CEPA) в Словаччині⁶ та Інформаційну службу екологічного права

* Стаття подається у скороченому варіанті.

¹ У цій статті під терміном "Східна Європа" я маю на увазі колишні комуністичні держави Центральної Європи і європейські країни колишнього Радянського Союзу. Останні протягом минулого десятиріччя переважно називали Новими незалежними державами (ННД), проте з вересня 2002 р. з ініціативи України та інших держав, міжнародні органи припинили використовувати термін ННД. Європейська економічна комісія ООН в Женеві впровадила для офіційного використання новий термін для цього регіону "Східна Європа, Кавказ і Центральна Азія". Цей термін базується на географічній основі, замінюючи історичний підхід ХХ століття. Цей термін не включає в себе країни, які багато хто вважає "Східною Європою", тобто такі колишні комуністичні країни, як Республіка Чехія, Угорщина, Польща і Словаччина, але в цій статті я також включаю ці країни у термін "Східна Європа".

² Pursuing the Public Interest. A Handbook for Legal Professionals and Activists. Columbia Law School. New York. 2001. P. xix, 9.

³ Див.: John Bonine, The Construction of Participatory Democracy in Central and Eastern Europe. HUMAN RIGHTS IN NATURAL RESOURCE DEVELOPMENT (Oxford University Press, 2002), pp. 504-546.

⁴ Див.: Svitlana Kravchenko. New Laws on Public Participation in the Newly Independent States, in HUMAN RIGHTS IN NATURAL RESOURCE DEVELOPMENT (Oxford University Press, 2002), pp. 467-503.

⁵ http://www.emla.hu/newsite/1_2.html#history

⁶ <http://www.cepa.sk/>. Див.: Bonine, note 3, supra.

Польської асоціації екологічного права (PELA)⁷. У 1995 р. студенти-юристи заснували організацію, яка згодом стала Екологічною правничою службою (EPS) в Чеській республіці⁸. В Росії першою організацією екологічного права громадського інтересу стала організація Екоюрис, яку у 1993р. заснувала юрист Віра Міщенко. Вона пройшла навчання у Тихоокеанському екологічному ресурсному центрі (PERC) у Сан-Франциско, і її роботу спочатку підтримував Earth Island Institute.

Що стосується моєї власної організації, Екоправо-Львів, то першим був мій досвід як наступного стипендіата PERC одразу ж за Вірою Міщенко, у грудні 1993 р. Наприкінці того навчання в PERC та інтенсивних зустрічей з організаціями громадського інтересу і юристами в районі Сан-Франциско я пообіцяла собі створити екологічну неурядову організацію в Україні. БФ “Екоправо-Львів” був створений та зареєстрований у березні 1994 р. В той самий час подібні організації були створені моїми колегами в Києві та Харкові.

За підтримки Асоціації американських юристів Правничої ініціативи для країн Центральної та Східної Європи (ABA CEELI) ми відкрили Центр громадської екологічної адвокатури (EPAC) як проект Екоправо-Львів (ЕПЛ) у жовтні 1994 р.⁹ Ми почали подавати позови в суди від імені громадян і екологічних організацій. Після двох років успішної діяльності нашого центру у Львові подібні центри були відкриті місцевими юристами в Харкові та Києві (Україна), Єревані (Вірменія) і Кишиневі (Молдова). Через декілька років ABA CEELI надала фінансову підтримку центру Армон і відкрила Центр громадської екологічної адвокатури в Узбекистані.

Під час існування комуністичного режиму судитись з урядом було заборонено, неможливо і навіть небезпечно. В перші роки після падіння комуністичного режиму такі дії стали кроком в невідому, але дуже захоплюючу дійсність. Зараз молоді юристи організацій екологічного права громадського інтересу роблять це регулярно. Тим не менше, такі дії й надалі вимагають відваги і обережності, знань, доброго планування та творчого мислення.

II. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЧИ СТРАТЕГІЧНІ СПРАВИ?

Перше питання, яке виникає в організації екологічного права громадського інтересу у Східній Європі, — що важливіше: займатись кількома, проте важливими для всього населення справами, чи мати багато дрібних справ? Просто допомагати клієнтам чи свідомо використовувати судовий процес як засіб реформи?

З самого початку існування Екоправо-Львів у нас було правило слухати і консультувати всіх клієнтів, які постукали в наші двері, якщо це стосується екологічних питань. Кожного дня клієнти приходять в наш офіс зі своїми маленькими проблемами: зрізали дерева, смітникові контейнери розташували коло їх дверей. Неурядові організації, що займаються захистом тварин, розповідають про вбивство кішок чи використання собак для наукових експериментів. Наше завдання — захистити навколишнє

середовище, і ми думаємо, що ми повинні відстоювати права людей, які не мають грошей, щоб заплатити юристу, але які дбають про навколишнє середовище. Ми також можемо використовувати маленькі справи такого типу для навчання студентів нашої клінічної програми. Вони можуть займатись дрібними справами, вигравати і швидко переконаватись в можливостях судового процесу.

Але ми знаємо, що ми можемо допомогти більшій кількості людей і ефективніше захистити довкілля за допомогою стратегічних справ. Такі справи створюють принципи, які допомагають реформувати правову думку і правову політику. Як відомо, суди в країнах з континентальною правовою системою на відміну від англосаксонської правової системи, офіційно не посилаються на прецеденти. Але на практиці в кожному суспільстві соціальна

⁷ PELA більше не займається судовими справами громадського інтересу. З 1999р. послуги для громадян були одним з напрямків діяльності Центру екологічного права (Centrum Prawa Ekologicznego — CPE). http://cpe.eko.org.pl/cpe_ang.html.

⁸ Ecologically Pravní Servis. Annual Report. 2001. Brno. 2002 <http://www.i-eps.cz/php/eps.data/data.down/vz-2001-en.pdf>

⁹ Мені пощастило зустрітись з американським юристом Стівеном Стеком з Асоціації американських юристів на Міжнародній конференції із застосування екологічного права, яка проходила в Санкт-Петербурзі. Ми вирішили розпочати роботу Центру громадської екологічної адвокатури як спільного проекту ABA CEELI і Екоправо-Львів.

зміна відображається у кожному конкретному прикладі. Юристи з СЕРА (Словаччина) відмічають цінність “надання пріоритету справам, що створюють прецеденти, і коли вони успішно закінчуються, вони стають поворотним пунктом у прийнятті рішень в подібних справах в усій Словаччині”¹⁰.

Стратегічні справи спонукають судову систему інтерпретувати і застосовувати існуюче законодавство творчо, іноді використовуючи положення конституційного і міжнародного права для інтерпретації існуючого внутрішнього законодавства. Стратегічні справи допомагають реформувати судову систему, а також сприяють соціальним і політичним змінам. Вони надихають інших юристів-екологів громадського інтересу до наслідування прикладу. Стратегічні справи також сприяють

покращенню іміджу та визнанню організації. Це допомагає отримати більше справ і знайти міжнародне фінансування.

Проте, стратегічні справи мають і свої недоліки. Вони вимагають багато часу та потребують ґрунтовної підготовки і досліджень. Ними краще займатись за участі досвідчених юристів, які знають внутрішнє і міжнародне право і розуміють соціальні питання, пов’язані з стратегічними судовими процесами. Однак юристи громадського інтересу найчастіше молоді. Інколи вони зачіпають гострі політичні питання, і може бути дуже важко не змішувати правові аргументи з політичними кампаніями. Більш того, може бути важче отримати доступ до судів зі стратегічної справи¹¹. Вони вимагають відваги і можуть бути навіть небезпечними для юристів.

III. СТРАТЕГІЧНІ СПРАВИ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА ГРОМАДЯНАМИ

Щоб побачити усе коло питань, яке охоплює екологічне право громадського інтересу у Східній Європі, розглядають шість видів стратегічних справ: (1) справи щодо оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС), які часто включають питання неналежної участі громадськості; (2) справи стосовно доступу до інформації; (3) справи щодо права на безпечне чи здорове навколишнє середовище; (4) справи з відшкодування шкоди, включаючи особливу категорію справ, що включають відшкодування моральної шкоди; (5) справи проти порушень прав людини, що стосуються екологів; (6) справи щодо звернення в міжнародні суди з прав людини.

Хоча обсяг цієї статті не включає повне дослідження всіх судових екологічних процесів у регіоні, кілька типових справ дадуть уявлення про те, що тут відбувається.

A. Справи стосовно ОВНС і участі громадськості

Судові процеси стосовно оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) і участі громадськості стали основними видами екологічних справ у Східній Європі. Законодавство про ОВНС, особливо положення щодо участі громадськості, є важливим інструментом як

для побудови безпосередньої демократії, так і для розгляду можливих екологічних, соціальних і економічних наслідків урядових рішень, а також минулого та майбутнього комерційного розвитку. Кілька таких справ мали організації екологічного права громадського інтересу у Східній Європі, деякі з них були більш успішними, інші — менш успішними.

1. Відсутність ОВНС і участі громадськості

Часто справи стосовно ОВНС ґрунтуються або на її цілковитій відсутності, або на порушенні вимог щодо участі громадськості. Наприклад, БФ “Екоправо-Львів” мав справу щодо будівництва терміналу для перевантаження калійних добрив у м. Миколаєві, що фінансувався спільним ірландсько-російсько-українським підприємством. Після того, як місцева влада схвалила проект будівництва терміналу, будівництво розпочалось без позитивного висновку державної екологічної експертизи, проведення якої є обов’язковим до погодження проекту, і з іншими порушеннями норм екологічного законодавства. У зв’язку із зверненням громадськості міста в органи державної влади будівництво було призупинене Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища. Державне управління

¹⁰ http://www.cepa.sk/law/en_index.htm.

¹¹ Існує багато бар’єрів, які можуть створюватись у великих справах: зокрема, право на звернення до суду, фінансові та процесуальні перешкоди. Стаття 9 Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргуська конвенція) намагається усунути ці бар’єри, але результатів поки що ще не видно.

охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки у Миколаївській області зобов'язало компанію провести екологічну експертизу проекту.

Громадськістю міста було зібрано більше десяти тисяч підписів проти будівництва цього об'єкту. Загалом, з урахуванням колективних підписів, проти будівництва терміналу висловились близько ста тисяч осіб. Незважаючи на думку громадськості, Міністерство охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки України, порушуючи порядок проведення державної екологічної експертизи, все ж таки затвердило позитивний висновок державної екологічної експертизи.

Громадяни Миколаєва звернулись за правовою допомогою до Екоправо-Львів. Від імені Миколаївської обласної асоціації «Зелений світ» і суднобудівного заводу «Океан» (який захищає інтереси своїх працівників, що працювали б безпосередньо поблизу терміналу) у Вищий арбітражний суд України було подано позов про визнання недійсним висновку державної екологічної експертизи (позивачів представляв адвокат БФ «Екоправо-Львів»).

Позовна заява ґрунтувалась на тому, що було порушено порядок проведення екологічної експертизи, зокрема своєчасно не опубліковано Заяву про екологічні наслідки діяльності, а також результати проведення експертизи (тобто громадськість не була вчасно проінформована і не могла належним чином взяти участь у проведенні експертизи), не було враховано думку громадськості стосовно даного питання тощо.

Позов було визнано обґрунтованим і винесено рішення про визнання недійсним висновку державної екологічної експертизи. Крім того, було зобов'язано Міністерство охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки України вжити заходи для призупинення будівництва до отримання позитивного висновку державної екологічної експертизи щодо будівництва¹². Це була важлива перемога, адже суд вперше зупинив проект через порушення положень про проведення екологічної експертизи.

2. Невідповідна якість ОВНС

Низька якість ОВНС (непослідовність, неточність чи недостатня вичерпність) іноді є підставою для звернення в суд в регіоні. Наприклад, мешканці житлового мікрорайону у Вроцлаві оскаржили будівництво шосе біля їх житлового масиву, базуючись на тому, що заява про вплив на навколишнє середовище була неповною, що не було розглянуто багато проблем, не було заходів із зменшення чи пом'якшення шкідливого впливу на навколишнє середовище, і що ОВНС не містила можливих альтернативних варіантів будівництва шосе. Вони також скаржились на невідповідну участь громадськості. У вересні 2000р. Верховний адміністративний суд відмінив одне з рішень про умови будівництва і менеджменту землі у зв'язку з помилками в ОВНС, але затвердив інші¹³. Ця справа є важливою, частково лише через те, що вона взагалі була. Оскарження відповідності ОВНС є складним в будь-якій країні через необхідність переконати суд, що рішення і заяви експертів можуть бути невірними. У Східній Європі труднощі з доказами і переконаннями роблять цей процес ще складнішим.

3. Оскарження стратегічних рішень за допомогою ОВНС та інші скарги

Екоюрис подав декілька судових справ проти уряду Російської Федерації і її Президента за незаконні стратегічні рішення на підставі невідповідності законодавству щодо ОВНС та іншим питанням.

Наприклад, уряд Росії прийняв рішення про дозвіл на переведення більше 36 000 га лісових земель першої групи в нелісові¹⁴. Рішення були прийняті без юридично обов'язкової екологічної експертизи. Екоюрис подав позов у Верховний Суд. Спочатку Верховний Суд відмовився слухати справу, посилаючись на "нормативний" характер рішення, які громадяни не мають права оскаржувати. Тим не менше, Екоюрис звернувся до Президії Верховного Суду, яка постановила, що рішення не є нормативними, оскільки кожне з них має реальні наслідки — позбавлення зникаючих середовищ існування статусу охоронюваних. Президія повернула справу для подальшого слухання по суті справи.

¹² На жаль, наша перемога була тимчасовою. Термінал все ж був побудований. Але важливо, що екологічна експертиза була призначена повторно.

¹³ Stephen Stec, ed., HANDBOOK ON ACCESS TO JUSTICE UNDER THE AARHUS CONVENTION (Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Budapest, 2003), p.99.

¹⁴ Press-release #1, Ecojuris, в наявності у автора.

Організаціям екологічного права громадського інтересу є досить важко, коли вони намагаються оскаржити в суді рішення, прийняті на вищому рівні, включаючи рішення Президента, особливо, коли суди не звикли до ролі незалежної гілки влади чи коли вищі політичні повноваження уряду ставляться під питання, як такі, що порушують індивідуальні права. Тим не менше, справи, що стосуються ОВНС мають принаймні якісь перспективи і надію на успіх і, незалежно від перемоги чи поразки, вони спонукають громадян відкрито висловлювати свою думку в регіоні, де десятки років всі мовчали.

Б. Доступ до інформації

Наступною важливою категорією є справи, які стосуються порушення права на інформацію. В одній справі голова товариства охорони природи в Хмельницькій області послав запит до Головного санітарного лікаря Хмельницької області про надання інформації, яка стосувалась будівництва автозаправної станції у місті Хмельницькому, загального стану довкілля та здоров'я населення у місті Хмельницькому, наявних або можливих факторів ризику для здоров'я та їх ступеня. Відповідь, яку він отримав, не містила жодної запитуваної інформації. Головний санітарний лікар вказав лише, що в обласній санітарно-епідеміологічній станції відсутні будь-які матеріали про будівництво цього об'єкту і порекомендував звернутись до Хмельницької міської санітарно-епідеміологічної станції.

Екоправо-Львів допоміг подати в суд скаргу на Головного санітарного лікаря Хмельницької області, оскільки, відповідно до Закону України "Про звернення громадян", якщо питання, поставлені в отриманому органом державної

влади зверненні не входить до його повноважень, звернення у строк не більший п'яти днів пересилається за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянина, який подав звернення. Суд визнав бездіяльність Головного санітарного лікаря Хмельницької області неправомірною і зобов'язав його задовольнити запит громадянина.

В. Право на безпечне чи здорове навколишнє середовище

В дванадцяти країнах Центральної і Східної Європи (включаючи Східну Європу, Кавказ і Центральну Азію) і принаймні в шести країнах Східної Європи, Кавказу і Центральної Азії право на здорове навколишнє середовище закріплено у Конституціях (Азербайджан¹⁵, Білорусь¹⁶, Грузія¹⁷, Молдова¹⁸, Росія¹⁹, Україна²⁰). Хоча в цьому регіоні застосування цього конституційного права трапляється дуже рідко²¹, у відомій справі в Угорщині Конституційний суд визнав нечинним закон, прийнятий парламентом, у зв'язку з порушенням цього права. Після того, як в угорському законодавстві у 1992р. з'явилося положення про те, що лісонасадження не можуть бути приватизовані, парламент вніс зміни до закону, дозволивши приватизацію лісонасаджень. Це було оскаржено громадянами як порушення екологічних прав, закріплених у Конституції, а саме статтею 18, яка проголошує право на здорове навколишнє середовище, і статтею 70/D, яка передбачає право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і духовного здоров'я. Ось яке пояснення з цього приводу дав один дослідник:

"Суд провів аналогію з правом на життя, на тій основі, що екологічні ресурси є обмежені,

¹⁵ "Кожен має право жити в умовах здорового навколишнього середовища. Кожен має право збирати відомості про справжній стан навколишнього середовища і отримувати компенсацію за шкоду, завдану його здоров'ю чи майну у зв'язку з екологічним правопорушенням". (Стаття 39 Конституції Азербайджану).

¹⁶ "Кожен має право на сприятливе навколишнє середовище і на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права". (Стаття 46 Конституції Білорусі).

¹⁷ "Кожен має право жити в нешкідливому для здоров'я навколишньому середовищі, користуватися природним і культурним середовищем". (Стаття 37, пункт 3 Конституції Грузії).

¹⁸ "Кожна людина має право на екологічно безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище, а також на безпечні продукти харчування і предмети побуту". (Стаття 37 Конституції Республіки Молдова).

¹⁹ "Кожен має право на сприятливе навколишнє середовище, достовірну інформацію про її стан і на відшкодування шкоди, завданої його здоров'ю чи майну екологічним правопорушенням". (Стаття 42 Конституції Російської Федерації).

²⁰ "Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди". (Стаття 50 Конституції України).

²¹ Право на здорове навколишнє середовище успішно захищалося в судах таких країн як, наприклад, Словенія у Східній Європі, Індія і Філіппіни.

більшість шкоди навколишньому середовищу є невідворотною, а навколишнє середовище є основою для усього життя. На думку Суду, статті 18 і 70/D слід трактувати як такі, що накладають обов'язок на державу надавати правові та інституційні гарантії для об'єктивно високого рівня захисту навколишнього середовища...”

Суд зазначив, що ліси в принципі можуть бути приватизовані, але в такому випадку, обов'язки власників повинні бути посилені, а держава повинна й надалі гарантувати об'єктивно високий рівень захисту лісів...²²

Теоретично існує можливість прямого застосування національних конституцій в інших країнах Східної Європи. Наприклад, професор екологічного права в Україні Юрій Шемшученко писав, що “право людини на здорове навколишнє середовище по суті є правом індивіда вимагати дотримання екологічних стандартів, встановлених законом”. Він не погоджується з існуючою думкою, що право на навколишнє середовище є всього лише “соціальним прагненням”, а не правом в повному розумінні цього поняття. Тим не менше, він вважає, що, навіть якщо це право не буде повністю гарантоване судами, воно повинно відігравати певну роль²³. Ця точка зору була висловлена до прийняття Конституції України. Зараз зрозуміло, що право на довкілля, безпечне для життя і здоров'я, є не лише “соціальним прагненням”, а швидше правом, яке можна реалізувати. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення в суд за захистом конституційних прав і свобод індивідів і громадян, базуючись безпосередньо на Конституції, гарантується статтею 8, а юристи громадського інтересу починають цитувати їх в своїх справах разом із правами, закріпленими в законах. Справжня перевірка для Конституції буде тоді, коли справа, що подається, буде спиратись лише на права, що містяться в Конституції, яких немає в законодавстві, чи, навіть увійде в конфлікт з неадекватним законодавством.

Г. Відшкодування моральної шкоди

Конституції деяких країн регіону (Росія, Україна, Білорусь і Молдова) проголошують поряд з правом на здорове чи безпечне на-

вколишнє середовище право звертатися в суд за відшкодуванням шкоди, завданої здоров'ю чи власності екологічними правопорушеннями. Ці конституційні положення мають пряму дію і можуть застосовуватись в суді, хоча на практиці таке трапляється дуже рідко. Головною причиною цього є труднощі з доведенням причинно-наслідкового зв'язку і невизначеності розміру шкоди для відшкодування.

У цікавій тестовій екологічній справі в Росії була використана концепція “моральної шкоди” для подолання деяких з цих проблем. Анна Ільїна, юрист з організації Ipso Jure, член мережі російських юристів-екологів громадського інтересу подала позов проти виробничого об'єднання “Маяк” в Челябінську. Позивач має захворювання крові — вроджений імунodefіцит. Відповідно до висновку експерта, це є наслідком впливу радіації на його бабусю та дідуся, які були евакуйовані з радіоактивно забрудненої території. Суд прийняв рішення на користь позивача, базуючи своє рішення на Конституції і Цивільному кодексі Російської федерації. Це було перше рішення, в якому було призначено відшкодування моральної шкоди для жертви радіаційного впливу третього покоління, яка була народжена з серйозними генетичними дефектами. Ця справа показує, що судовий захист жертв радіаційного забруднення і відшкодування шкоди, включаючи моральну шкоду, є можливими навіть для наступних поколінь. Буде цікаво побачити, як юристи-екологи у Східній Європі зможуть використовувати концепцію моральної шкоди для отримання компенсації, якщо інші засоби є недоступні.

Д. Переслідування активістів за допомогою стратегічних справ проти участі громадськості

Багато адвокатів і екологів потерпають від переслідування, насилля і кримінальних звинувачень за виступи, діяльність та реалізацію екологічних прав, включаючи подання позовів стосовно порушення законодавства у сфері охорони навколишнього середовища. Використання проти них правової системи привело до виникнення особливої категорії

²² Справа “Protected Forests”. Цитата з Stephen Stec, ENVIRONMENT, DEMOCRACY AND WEALTH (in press). See also Stec, S. New Phase in the Legislative Struggle for Environmental Protection in Central and Eastern Europe, 15 Ecodecision 22-23 (Winter 1995)

²³ Y. Shemshuchenko, Human Rights in the Field of Environmental Protection in the Draft of the New Constitution of the Ukraine, in Sven Diemann & Bernard Dyssli, eds., ENVIRONMENTAL RIGHTS: LAW, LITIGATION AND ACCESS TO JUSTICE. (Cameron May, London, 1996) pp. 33-36.

позовів, відомих як стратегічні справи проти участі громадськості (SLAPP)²⁴. У Східній Європі було декілька справ, які можна розглядати як стратегічні справи проти участі громадськості. Найнебезпечніші ініціюються прокурорами і включають ув'язнення. Вражаючими і відомими є приклади Олександра Нікітіна²⁵ і Григорія Паська.

Російський еколог і військовий репортер Григорій Пасько, який написав статті про забруднення, спричинене російськими підводними човнами, які утримуються неналежним чином, 25 грудня 2001р. у Владивостоці був засуджений за державну зраду, після того, як у 1999р. його звинувачували у “зловживанні службовим становищем” (рішення, яке було відмінене Військовою колегією Верховного Суду Росії у листопаді 2000р.). 25 червня 2002р. Військова колегія Верховного Суду Російської Федерації підтвердила своїм рішенням вирок. Під час цього процесу Європейський Парламент прийняв резолюцію, яка назвала засудження Паська кроком назад у розвитку верховенства права у Росії²⁶.

Пасько нарешті був звільнений умовно-достроково 23 січня 2003р. міським судом Уссурійська, що на Далекому Сході Росії. Під час усіх років судового розслідування Пасько стверджував, що він не винен і відкидав пропозиції про помилування на тій підставі, що невинну людину не можна помилувати²⁷. 24 січня 2003р. Голова Верховного Суду Росії оголосив, що Президія суду, його найвищий орган, буде слухати в порядку нагляду справу Паська за його оскарженням вироку. Це стало можливим завдяки новим положенням Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації від 1 січня 2003р., який надав право такого оскарження.

Небезпека урядових стратегічних справ проти участі громадськості, звичайно, не обмежується засудженнями за злочини. Вплив на репутацію, грошові витрати і багато часу,

витраченого на затягнуті судові процеси, приносять шкоду відповідачу і перешкоджають громадськості брати активну участь у вирішенні екологічних питань.

Е. Оскарження в Європейському Суді з прав людини звинувачень у стратегічних справах проти участі громадськості

Європейський Суд з прав людини набуває важливої ролі як вища судова апеляційна інстанція для юристів-екологів у Східній Європі. Він захищає права людини, закріплені у Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950р. Конвенція уповноважує Суд приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації (НУО) чи групи індивідів, які стали жертвою порушень з боку держави сторони Конвенції прав, закріплених у Конвенції. Індивіди та НУО у Східній Європі все частіше шукають шляхи для використання цієї можливості для захисту екологічних та інших прав.

Андрій Андрусевич, викладач міжнародного екологічного права Львівського національного університету імені Івана Франка, так пояснює обмеження Європейської конвенції:

“Юрисдикція суду розповсюджується лише на питання тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї. Це означає, що доступ до суду є досить обмеженим, особливо що стосується екологічних питань, оскільки текст Конвенції не містить жодної згадки про навколишнє середовище...”²⁸

Проте її, звичайно ж, можна використувати для деяких питань. Слід використовувати або положення “процесуальних” прав (наприклад, стаття 6 Європейської конвенції — право на справедливий судовий розгляд), які дають доступ до суду, незалежно від предмету національного позову, або інтерпретувати окремі права з метою врахування екологічних питань, наприклад, стаття 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), стаття 10 (сво-

²⁴ Термін ‘SLAPP’ був впроваджений професорами Джорджем Прінгом і Пенелопією Кенаф після дослідження справ у США. Див.: G. Pring & P. Canan, SLAPPS: GETTING SUED FOR SPEAKING OUT (1996). Цей феномен розповсюджений також у Європі. Див.: Jennifer Gleason, SLAPP-Barriers to Public Participation and Access to Justice in Stephen Stec, etc., HANDBOOK ON ACCESS TO JUSTICE UNDER THE AARHUS CONVENTION. (Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, 3002) (in press). P. 111-123

²⁵ Про справу О. Нікітіна Ви можете прочитати у Віснику екологічної адвокатури №15, 2001 (прим. — ред.)

²⁶ <http://www.bellona.no/en/international/russia/enviroights/pasko/24845.html>.

²⁷ <http://www.bellona.no/en/international/russia/enviroights/pasko/24761.html>.

²⁸ Andriy Andrusevych, Environmental Human Rights Protection in the European Court of Human Rights, in Steve Stec, ed., ACCESS TO JUSTICE HANDBOOK. (UN ECE, REC) (in press).

бода вираження поглядів) і стаття 2 (право на життя).²⁹

У липні 1999р. Олександр Нікітін звернувся в Європейський суд з прав людини, стверджуючи, що Росія порушила його право відповідно до статті 6 на розгляд упродовж “розумного строку”³⁰ і статті 13 стосовно права на ефективний судовий розгляд³¹. Юристи Паська надіслали заяву в Європейський суд з прав людини 24 грудня 2002р. Його юристи заявляють про порушення його права на розгляд справи протягом розумного строку, права на справедливий судовий розгляд, права проти ретроспективного застосування, права на свободу вираження поглядів та ін.³²

Звернення до міжнародних судів з прав людини не є легким завданням для будь-якого юриста, а особливо для малооплачуваного юриста громадського інтересу. Навіть після реформи, яка відбулась у 1998р.³³, процес може тягнутись роками.

Проблеми із стратегічними справами в Східній Європі

Слід зауважити, що люди в Східній Європі все ще не надто в'їзять в суди. В Радянському Союзі судова система служила державним інтересам і відстоювала права держави. Справи із захисту навколишнього середовища, головним чином, були зосереджені на відшкодуванні шкоди, завданої забруднювачами (державними підприємствами), чи незаконною вирубкою лісу, полюванням чи рибальством. Присудження компенсації просто перекладало гроші від

однієї державної “кишені” до іншої. Це не було дуже ефективним, оскільки, навіть, якщо гроші виплачувались, заходи часто не вживались. В результаті цих факторів, екологічне законодавство не було ефективним, санкції і відповідальність невисокими, а порушники не карались належним чином.

Застосування екологічного права громадянами є абсолютно новим феноменом для судової системи. Громадськість не знайома з концепцією звернення в суд проти держави чи підприємств.

Окрім цього, справи громадського інтересу залежать від зацікавленості, інформованості та залучення клієнта, що може значною мірою вплинути на результат справи. Бажання клієнта є важливим, так як деякі правові кроки не можливо зробити без розуміння і залучення клієнта³⁴. Наша організація переконалась, як важко займатись стратегічними справами, коли клієнт залишається осторонь. Ми витрачаємо багато часу для підготовки справи, збирання фактів, дослідження правових засобів, щоб потім клієнт відмовився від справи чи зник.

Для юристів громадського інтересу дуже важливо уважно планувати можливість виникнення таких обставин. Наприклад, вони повинні розглядати можливість подання справи від імені своєї організації екологічного права, щоб уникати провалів справи, чи дотримуватись якогось іншого ходу дій. Також можливо використовувати інші засоби, які, ймовірно, принесуть позитивні результати.

IV. НЕСУДОВА ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Окрім судових процесів, юристи-екологи громадського інтересу в Східній Європі займаються широким колом різних видів діяльності, включаючи участь у розробці законодавства,

ведення клінічних програм³⁵, навчання суддів, прокурорів і громадян, участь в мережах з іншими юристами, публікації і еколого-правові бібліотеки та міжнародну роботу.

²⁹ Ibid.

³⁰ Aleksandr Nikitin, Application to the European Court of Human Rights in Strasbourg (July 18, 1999), at paragraph 13, <http://www.bellona.no/imaker?sub—1&id—8916>.

³¹ Ibid. at paragraph 22, <http://www.bellona.no/imaker?sub—1&id—8917>.

³² <http://www.bellona.no/en/international/russia/envirorights/pasko/27746.html>.

³³ У 1998р. Суд почав працювати постійно у зв'язку із зростанням кількості роботи. Див.: Henry Steiner and Philip Alston, INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS IN CONTENT. LAW, POLITICS, MORALS (Oxford University Press.2000, 2d ed.) at.797-800.

³⁴ Cf. Pursuing the Public Interest. A Handbook for Legal Professional and Activists. Columbia Law School. New York. 2001. P21.

³⁵ Про цей напрямок діяльності, який також охоплюється діяльністю Екоправо-Львів, ми описували у Віснику екологічної адвокатури №12, 2000 (прим. — ред.)

V. ПІДСУМОВУЮЧИ СКАЗАНЕ: ПРОФЕСІЯ ЧИ ПРИСТРАСТЬ?

На початку нашої роботи як громадської організації екологічного права наш головний партнер і донор попросив нас найняти на роботу в Екоправо-Львів досвідченого юриста, наприклад, колишнього державного прокурора. Вони думали, базуючись на досвіді американських правових фірм, що нам потрібен професіонал з досвідом роботи в суді, щоб керувати роботою наших молодих юристів. Натомість ми використали інший підхід. Доктрина екологічного права громадського інтересу є новою і ми вирішили, що людині, яка все своє життя працювала в урядовій структурі, буде важко зрозуміти нашу місію.

Нарешті ми вирішили, що нам краще брати на роботу молодих відданих юристів і допомагати їм зростати. Вони можуть навчитись права, а їх пристрасть, що йде з глибини їх сердець, допомагає їм створювати нові підходи до права. А це навіть краще. Ми глибоко переконані, що ми повинні будувати наш власний рух екологічного права громадського інтересу у Східній Європі. Результат може не бути подібним на правові фірми громадського інтересу в США. Але наша робота є такою ж важливою. Ми думаємо, що маючи добру волю та допомогу наших друзів з-за кордону, ми можемо справді змінити свою частину світу.

(Переклад з англ. Наталії Андрусевич)

За ініціативою виконавчого директора БФ «Екоправо-Львів» Андрія Андрусевича на інформаційному сайті WWW.PODROBNOSTI.UA було проведено опитування на тему

“Чи можна захистити свої екологічні права у суді?”

Пропонуємо Вашій увазі результати.

З результатами опитування можна також ознайомитись безпосередньо на сайті.

В рубриці “Еколого-правова просвіта” ми продовжуємо серію публікацій про право громадського інтересу і пропонуємо Вам статтю одного з провідних фахівців з цього питання

Майкл Якобсон,

*Член Редколлегии Гарвардского Юридического Обозрения,
Школа Права Гарвардского Университета*

ПРАВО ОБЩЕСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ

В настоящее время в рамках Программы содействия развитию адвокатской деятельности Московского представительства Правовой Инициативы для стран Восточной Европы и Евразии Американской Ассоциации Юристов обозначился интерес к оказанию содействия развитию права общественных интересов в России. Подобная задача затруднена значительной путаницей и отсутствием однозначного толкования не только в правоприменительной практике в данной области, но в самом использовании термина «общественные интересы». Задача настоящего эссе — внести ясность в понятие права общественных интересов и показать основополагающее значение этой области права для укрепления правопорядка в России.

* * *

Истоки права общественных интересов находятся в деятельности по защите гражданских прав и свобод в США в XX веке.³⁶ В последнее время английский термин “public interest” переводится как «общественный интерес». Буквально английское слово “public” переводится на русский как «публичный». Однако в силу российских традиций «публичный» обычно отождествляется с «государственный», что в свою очередь имеет отличную от английского термина (определяющего негосударственные виды деятельности и субъекты этой деятельности) коннотацию. Слияние государственного

и социального блага в значении прилагательного «публичный» противоположно подразумеваемому под правом общественных интересов использованию правовой системы в целях защиты отдельных лиц или групп людей от могущественных сил, часто включающих государственных агентов. Однако и без терминологических трудностей право общественных интересов изобилует сложностями концептуального порядка, которые мешают членам различных групп юридического общества осознать то, что они разделяют одни и те же основополагающие цели и идеалы. И действительно, многие российские юристы, которые работают в этой области права как практики, удивились бы, узнав, что они занимаются правом общественных интересов.

Право общественных интересов не является областью юридической практики в традиционном смысле. Оно не является альтернативой гражданскому или уголовному праву, но включает и то и другое. Расплывчатость определения права общественных интересов не должна являться предметом беспокойства, поскольку право общественных интересов изначально является неопределенным понятием. Во всех уголках мира понятие права общественных интересов подвижно и трактуется гибко и многогранно. Подразумевается подход к праву или способ работы с ним, нежели сосредоточение на конкретной правовой доктрине³⁷. На самом деле, такая расплывчатость, гибкость, являет-

³⁶ См.: David R. Esquivel, “The Identity Crisis in Public Interest Law,” 46 DUKE L.J. 327,336.

³⁷ См.: Edwin Rekosh, “Preface to Durban Symposium on Public Interest Law,” at <http://www.pili.org/publications/durban/preface.html>.

ся сильной стороной этого права, поскольку облегчается создание чувства сообщества у широкого спектра организаций и лиц с различными интересами и задачами.

Имеет смысл рассматривать право общественных интересов как право, состоящее из двух основных элементов. Во-первых, это предоставление юридических услуг тем членам общества, которые иначе не могут позволить себе юридическую консультацию, а также юридическое представительство своих правовых интересов, по сути, это обеспечение бедным доступа к правовой системе. Например, в США подобные услуги могут оказываться адвокатскими конторами, предоставляющими услуги по бесплатной (государственной) защите и представительству в суде неимущих подсудимых в уголовном процессе, а также бюро по оказанию широкого спектра юридической и правовой помощи неимущим категориям населения, программами клинической юридической помощи при юридических вузах. Рынок частной деятельности может обеспечивать значительное стимулирование предоставления юристами высококвалифицированных юридических услуг, но он же несет опасность того, что наименее обеспеченные члены общества будут лишены доступа к правосудию, являющегося фундаментальным принципом. Право общественных интересов снижает угрозу монополизации богатыми юридической и правовой системы.

Второй составляющей права общественных интересов является реализация системных политических и социальных преобразований посредством использования правовой системы. Политически мотивированная адвокатская деятельность традиционно охватывала большое разнообразие интересов и проблем, таких как: защита гражданских свобод и гражданских прав, женских прав, прав заключенных, прав гомосексуалистов и лесбиянок, охраны окружающей среды, прав потребителей, прав человека, охраны труда и здоровья, а также общественного здравоохранения.

Что в этих проблемах общего? Все они касаются слабых, притесняемых слоев обще-

ства или маргиналов, использующих юридическую систему для спора с более сильными, богатыми и занимающими крепкие позиции игроками, как государственными, так и частными. Основной целью этой работы является не просто восстановление справедливости в отношении отдельно взятого человека, а изменение правил, поведения и отношения, угрожающих благополучию целых сегментов общества сегодня или в будущем.

Одним из способов реализации юристами данного аспекта права общественных интересов является подача в суд исков с целью достижения изменений системного характера (изменения правил, поведения, отношения). Целью этого вида правовой деятельности является достижение посредством тщательно отобранных судебных исков перемен, которые затронут широкие слои общества, а не просто возместят конкретный ущерб или удовлетворят исковые требования отдельного заявления. Судебная тяжба, воздействующая на отношения в обществе, часто влечет за собой оформление вновь сформулированных ущербов и вреда в традиционную правовую доктрину.

В США, например, федеральный закон, запрещающий дискриминацию по половому признаку на работе, получил трактовку, направленную против сексуального домогательства на рабочем месте³⁸. Другие примеры в США включают иски против государственных школ за необеспечение соответствующих условий для учащихся инвалидов, иски против производителей краски, содержащей свинец, а также знаменитое дело Роу против Вэйд в защиту права женщины на аборт. Ответчиками в судебном разбирательстве, оказывающем системное воздействие на общество, могут выступать как государственные субъекты на любых уровнях государственной власти, так и частные, например, частные фирмы или корпорации. Подобное положение дел в России, конечно, сильно отличается от советского периода, когда прокурор, субъект государства, теоретически наделялся полномочием требовать возмещение ущерба, наносимого обществу всеми проявлениями несправедливости.

³⁸ См.: Harris v. Forklift Systems, Inc., 510 U.S. 17.22.

В настоящее время частные лица несут эту громадную ответственность за то, чтобы частные субъекты, а также государство, отвечали за тот вред, который они причиняют. Адвокат, занимающийся правом общественных интересов, выступает в качестве “частного генерального прокурора”, использующего правовую систему для искоренения несправедливости и понуждения к переменам.³⁹

Судебный процесс не является единственным средством содействия развитию права общественных интересов. Правозащитная деятельность в целях реформирования законодательства, преобразования государственного образования, а также обычное консультирование — все это вместе содействует продвижению интересов незащищенных категорий населения или лиц, лишенных гражданских привилегий. Роли юристов в сфере права общественных интересов многочисленны: сутяжник, лоббист, советник и учитель.

Право общественных интересов, будь то его реализация через суд, посредством правозащитной деятельности, образования, привлекает внимание к несправедливости, проявления которой иначе были бы незаметны или проигнорированы. По сути, право общественных интересов помогает восполнить информационные пробелы в отношении вреда, наносимого государственным порядком или порядком, сложившимся в сфере частных отношений. Например, общество может просто не осознавать степень преследования полицией представителей меньшинств, а лоббирование реформ или давление с целью вынудить других субъектов правительства принять меры может быть осуществлено после того, как нанесение вреда было публично признано нарушением закона. Кроме того, правительственное регулирование качества продуктов может также быть неадекватно с точки зрения противодействия реализации бракованной продукции. Иски, связанные с защитой потребителя, а также правозащитная деятельность помогают восполнить подобные

пробелы. Отзыв бракованных автомобильных покрышек Файярстоун для фордовских джипов Эксплорер — хорошо известный американский пример из недавнего прошлого. В этом случае юридические меры повлекли изменения, которые сохранили жизни людей. Тот факт, что эти покрышки стали причиной сотен аварий, а также сокрытие этого факта от общественности компаниями Форд и Файярстоун были вскрыты частными юристами, а не представителями правительственных контролирующих органов.⁴⁰ Данное дело служит примером как того, что в область права общественных интересов могут вовлекаться значительные денежные средства, так и того, насколько велико значение этого права в принуждении корпораций соблюдать стандарты производства продукции, безопасной для общества. Изменить что-либо можно лишь тогда, когда обозначена потребность в переменмах. Право общественных интересов является одним из инструментов выявления необходимости изменения.

Обе составляющие права общественных интересов, затронутые в данной работе — предоставление услуг нуждающимся и борьба с широким кругом проявлений несправедливости, могут быть отнесены к более широкой области обеспечения доступа к юридической и правовой системе тех групп и лиц, представительство интересов которых недостаточно.⁴¹ Здоровая демократия должна давать всем своим членам вне зависимости от степени их бедности, слабости или притеснения, возможность участия, хотя бы минимального, в такой фундаментальной для национальной стабильности и процветания области, как система правосудия. В противном случае правовая система остается механизмом в руках богатых и сильных, лишенном легитимности в обществе в целом.

(Работа написана при финансовой поддержке Американского Агенства по Международному Развитию (USAID))

³⁹ См.: Thomas H. Koenig & Michael L. Rustad, In Defence of Tort Law, New York University Press (2001), 207.

⁴⁰ Там же, стр.5.

⁴¹ См.: Susan D. Carle, “Re-valuing Lawyering form Middle-Income Clients,” 70 FORDHAM L.Rev. 719, 731.

Ярина Остапик,
юрист БФ "Екоправо-Львів"

Захист екологічних прав у суді

СКАРГИ НА РІШЕННЯ, ДІЇ ТА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ, ЩО ПОРУШУЮТЬ ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ІНТЕРЕСИ ГРОМАДЯН

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Найбільш поширений спосіб захисту прав і свобод — захист їх у порядку цивільного судочинства. Такий порядок регламентований Цивільним процесуальним Кодексом України.

У рамках цивільного судочинства розглядаються також спори з захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, порушених у процесі здійснення управлінської діяльності, тобто спори, які виникають з адміністративно-правових відносин.

Право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, гарантоване ст. 55 Конституції України, є дієвим інструментом захисту прав та свобод людини, в тому числі екологічних.

Процедуру реалізації цього права закріплює чинний Цивільний процесуальний кодекс (ЦПК) України, і зокрема глава 31-А цього кодексу.

Відповідно до ст. 248-1 Цивільного процесуального кодексу України громадянин має право звернутися до суду (військовослужбовець — до військового суду) із скаргою, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадової і службової особи порушено його права, свободи чи законні інтереси.

Вказана стаття регламентує також рішення, дії та бездіяльність яких саме органів державної влади та місцевого самоврядування можуть бути визнані незаконними. До таких належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи, керівники підприємств, установ, організацій незалежно від їх підпорядкування і форм власності, керівні органи і керівники об'єднань громадян, а також службові особи, які виконують організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські обов'язки або виконують такі обов'язки за спеціальними повноваженнями.

До державних органів, рішення, дії чи бездіяльність яких можуть згідно зі ст. 55 Конституції

України і гл. 31-А ЦПК оскаржуватися в суді, належать створені відповідно до Конституції України і правових актів Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради й Ради міністрів Автономної Республіки Крим органи, які реалізують надані державою функції та повноваження у сфері управління. Під органами місцевого самоврядування маються на увазі створені на підставі Конституції України і Закону "Про місцеве самоврядування в Україні" як представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські, районні та обласні ради) та їх виконавчі органи, так і органи самоорганізації населення.

Справи про визнання незаконним рішення, дії чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб порушуються в суді шляхом подачі скарги, саме тому процедура захисту прав, свобод чи законних інтересів в порядку глави 31-А ЦПК України носить назву "оскарження рішення, дій чи бездіяльності".

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження за формою та змістом мають відповідати загальним вимогам щодо позовної заяви (ст. ст. 137, 138 ЦПК України) і оплачуються державним митом у розмірі, встановленому законом (на даний момент розмір державного мита за подачу скарги становить 0,2 неоподаткованих мінімуми доходів громадян, тобто 3 грн. 40 коп.).

У скарзі повинно бути зазначено, чиї та які саме рішення, дії чи бездіяльність оскаржуються, які конкретно права, свободи і законні інтереси порушено, наведено правове обґрунтування останніх (закони та інші нормативно-правові акти, в яких вони закріплені) та запропоновано шляхи їх поновлення, а також вказано, чи подавалася така сама скарга вищому в порядку підлеглості органу або посадовій особі, яку й коли відповідь отримано.

Щодо вимог, які скаржник може ставити у скарзі, — це вимога визнати оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність незаконними, вимога зобов'язати орган державної влади, орган місцевого самоврядування, посадову чи службову особу задовольнити вимогу скаржника і усунути порушення, вимога скасувати

покладений на скаржника обов'язок чи застосовані до нього заходи відповідальності або іншим шляхом поновити порушені права, свободи чи законні інтереси скаржника.

Екологічні права, свободи та законні інтереси, які можуть бути порушені рішенням, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу місцевого самоврядування і посадової особи закріплено в Конституції України, Законах України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про екологічну експертизу", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про відходи", "Про ядерну та радіаційну безпеку", в інших законах та нормативно-правових актах.

Серед екологічних прав, які найчастіше порушуються в процесі здійснення управлінської діяльності:

- право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля (наприклад, будівництво об'єкту, що становить підвищену екологічну небезпеку без позитивних висновків екологічної експертизи, бездіяльність органів місцевої влади, яка полягає у невідселенні громадян з забрудненої території тощо);
- право громадян на екологічну інформацію (відмова у наданні інформації, надання неповної інформації, порушення строків надання інформації, прийняття рішення, що обмежує право громадян на доступ до екологічної інформації);
- право громадян на участь у прийнятті рішень, що стосуються довкілля (наприклад, здійснення екологічної експертизи органами Міністерства екології та природних ресурсів України без опублікування замовником Заяви про екологічні наслідки діяльності);
- право на об'єднання в громадські природоохоронні формування (необґрунтована відмова в реєстрації громадської екологічної організації).

Скарга в суд може бути подана безпосередньо фізичною особою, право якої порушено (тобто зацікавленою особою), її представником або на її прохання — уповноваженим представником громадської організації, трудового колективу. Звичайно, таке прохання особи повинно бути оформлене у письмовому вигляді, а особа представника посвідчена відповідно до загальних вимог посвідчення представництва у цивільному процесі. У випадку порушення прав та свобод людини і громадянина ст. 48-1 ЦПК України також передбачає право Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини подати скаргу у суд щодо особи, яка за

станом здоров'я чи з інших поважних причин не може зробити цього самостійно.

Ст. 248-2 ЦПК України визначає предмет судового оскарження, тобто ті рішення, дії чи бездіяльність, що можуть бути оскаржені у порядку цивільного судочинства. До таких належать колегіальні і одноособові рішення, дії або бездіяльність, у зв'язку з якими особа вважає, що:

- порушено або порушуються її права, свободи чи законні інтереси;
- створено або створюються перепони для реалізації нею своїх прав, свобод чи законних інтересів або що вжиті заходи щодо реалізації її прав є недостатніми;
- покладено на неї обов'язки, не передбачені законом або передбачені законом, але без урахування конкретних обставин, за яких ці обов'язки повинні покладатися, або що вони покладені не уповноваженими на це особою чи органом;
- її притягнуто до відповідальності, яку не передбачено законом, або до неї застосовано стягнення за відсутності передбачених законом підстав, або неправомочною службовою особою чи органом.

Одночасно слід зазначити, що відповідно до ст. 248-3 ЦПК України суд не розглядає скарги на акти органів законодавчої і виконавчої влади, що підлягають розгляду щодо їх конституційності; на акти і дії службових суду, якщо законодавством встановлено інший порядок оскарження; на акти і дії об'єднань громадян, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до їх внутріорганізаційної діяльності або їх виключної компетенції.

Статті 248-4 та 248-5 ЦПК України визначають порядок та строки подачі скарги до суду. Скарга може бути подана безпосередньо до суду або до суду після оскарження до органу, службовій особі вищого рівня по відношенню до того органу, службової особи, що постановили рішення чи здійснили дії або допустили бездіяльність.

Скарга подається за місцезнаходженням суб'єкта оскарження.

Скарга може бути подана в суд у двомісячний строк, обчислюваний з дня, коли особі стало відомо або їй повинно було стати відомо про порушення її прав, свобод чи законних інтересів або у місячний строк з дня одержання особою письмової відповіді про відмову у задоволенні скарги органом, службовою особою вищого рівня по відношенню до того органу, посадової, службової особи, що постановили

рішення чи здійснили дії або допустили бездіяльність, або з дня закінчення місячного строку після подання скарги, якщо особою не було одержано на неї письмової відповіді. Пропущений строк для подання скарги може бути поновлено судом, якщо буде встановлено, що його пропущено з поважних причин.

Суттєвою перевагою захисту права шляхом оскарження рішення дії чи бездіяльності є те, що подання скарги до суду зупиняє виконання оскаржуваного акта (на це вказує ст. 148-4 ЦПК України), на відміну від позовного провадження, де зупинення виконання акта можливе лише шляхом подачі окремого клопотання про забезпечення позову.

Про подачу скарги, яка одночасно зупиняє виконання оскаржуваного акта, суд зобов'язаний повідомити орган державної влади, орган місцевого самоврядування, посадову чи службову особу не пізніше наступного дня після її прийняття.

Ще однією гарантією захисту прав, свобод та законних інтересів в процесі цивільного судочинства є скорочений термін розгляду поданої скарги. Відповідно до ст. 248-6 ЦПК України, скарга розглядається у десятиденний строк.

У порядку глави 31-А ЦПК України суд може вирішити питання лише про поновлення прав чи свобод громадян, закріплених Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами й порушених суб'єктами оскарження під час здійснення ними управлінських функцій. Тому встановивши при розгляді скарги

наявність спору про право, який розглядається у порядку позовного провадження (вимога заявника про захист суб'єктивних прав, що виникли з цивільних, трудових, сімейних та інших правовідносин шляхом їх встановлення і визнання), суд залишає скаргу без розгляду і роз'яснює скаржнику його право на пред'явлення позову на загальних підставах.

НОРМАТИВНІ АКТИ:

1. **КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ**
від 28 червня 1996 року
2. **ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ** від 18 липня 1963 року
3. **ДЕКРЕТ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**
“Про державне мито”
від 21 січня 1993 року № 7-93
4. **ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ** “Про практику розгляду судами справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних, посадових і службових осіб у сфері управлінської діяльності, які порушують права та свободи громадян” від 3 грудня 1997 року № 13
5. **ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ** “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя” від 1 листопада 1996 року № 9

ЗРАЗОК

Місцевий суд Николаївського району Львівської області

80100, м. Николаїв Львівської обл., вул. Св. Володимира, 15

Скаржники:

**Гіряк Марія Іванівна,
Пудлик Михайло Васильович**

що проживають 80084, с. Горани Николаївського району Львівської області

Суб'єкт оскарження:

Миколаївська міська рада

80100, м. Николаїв Львівської області, вул. Т.Шевченка, 19

СКАРГА

в порядку глави 31-А ЦПК України

Ми, скаржники по скарзі, проживаємо в с. Горани Николаївського району Львівської області.

На території міста Николаєва на відстані 400 м від с. Горани споруджується завод з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштовується полігон. Замовником спорудження заводу є Миколаївська міська рада, яка також фінансує вказане будівництво.

Як ми довідалися з листа Державного управління екології та природних ресурсів у Львівській області, проектна документація на будівництво заводу з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштування полігону на території Миколаївської міської ради не пройшла державної екологічної експертизи і навіть не подавалась на проходження державної екологічної експертизи (Додаток №1).

Відповідно до ст. 13 Закону України “Про екологічну експертизу” здійснення державної екологічної експертизи є обов’язковим для видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну безпеку.

Відповідно до п. 3 Переліку видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну безпеку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 554 **збір, обробка, зберігання, поховання, знешкодження і утилізація всіх видів промислових і побутових відходів належать до видів діяльності, що становлять підвищену екологічну безпеку.**

Таким чином, відповідно до вказаної постанови та Закону України “Про екологічну експертизу”, **проектна документація на будівництво заводу з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштування полігону підлягає обов’язковій державній екологічній експертизі.**

Відповідно до ст. 39 Закону “Про екологічну експертизу” **реалізація програм і проектів чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.**

Крім того, відповідно до п. 7 Порядку затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 р. № 483., інвестиційні програми і проекти будівництва незалежно від джерел фінансування підлягають обов’язковій комплексній державній експертизі у повному обсязі.

Проект будівництва заводу з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштування полігону на території Миколаївської міської ради не пройшов комплексної експертизи. Це підтверджує лист Львівської обласної служби “Укрінвестекспертизи”, яка є відповідальним виконавцем комплексної експертизи (Додаток №2).

Відповідно до ст. 4-6 Закону України “Про екологічну експертизу”, **метою екологічної експертизи є запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров’я людей**, завданням — визначення ступеня ризику і екологічної безпеки запланованої діяльності, а одним з основних принципів екологічної експертизи — гарантування безпечного для життя та здоров’я людей навколишнього природного середовища.

Таким чином, будівництво заводу з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштування полігону без позитивних висновків державної екологічної експертизи порушує наше гарантоване ст. 50 Конституції України, ст. 9 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” право на безпечні для життя та здоров’я довкілля та умови проживання.

На підставі вищевказаного, керуючись главою 31-А Цивільного процесуального кодексу України, просимо:

- 1) Визнати будівництво заводу з переробки і сортування твердих побутових відходів та облаштування полігону незаконним та таким, що порушує наші законні права та інтереси.
- 2) Оскільки подання скарги до суду зупиняє виконання оскаржуваного акта, керуючись ст. 238-4 ЦПК України, просимо винести відповідну ухвалу та повідомити Миколаївську міську раду про зупинення будівництва не пізніше наступного дня після прийняття скарги.

Додаток:

- 1) Лист Державного управління екології та природних ресурсів у Львівській області від 21 червня 2002 року за № 11-2299;
- 2) Лист Львівської обласної служби “Укрінвестекспертизи” від 20 червня 2001 року за № 240/01;
- 3) Квитанція про сплату державного мита;
- 4) Копія скарги.

Ольга Мелень,
юрист БФ "Екоправо-Львів"

Правовий режим водоохоронних зон

Опинившись на березі річки, ставка чи озера, або ж на морському узбережжі, особливо поблизу поселень, ми спостерігаємо типову картину: береги, що нагадують невеличке звалище, та каламутну воду з неприємним запахом. Після цього сумнівів не виникає — водні об'єкти занедбані та забруднені. Офіційні дані також не заперечують факту, що в Україні існують значні проблеми щодо дотримання режиму водоохоронних зон та прибережних захисних смуг водних об'єктів.

За власними спостереженнями автора, порушення носять масовий характер, зокрема, у Львівській області. Перетворення берегів річок, потічків, ставків на звалища — звичайна практика для багатьох місцевих жителів. Поясненням цьому є не лише неосвіченість наших громадян, але й відсутність елементарної системи збору побутових відходів у більшості сіл. А ось розорювання прибережних захисних смуг, водоохоронних зон, несанкціоноване будівництво, аж до спуску до водних об'єктів неочищених каналізаційних стоків та складування на берегах гноївки, — результат відсутності екологічної культури в населення, керівництва підприємств та чиновників органів місцевого самоврядування.

Матеріали рейдової перевірки басейну річки Зубра — досить типової для Львівщини — вказують на цілий "букет подарунків", з якими доводиться змагатись тендітній екосистемі річки. Неочищені дощові води з вулиць міста Львова та автозаправних станцій (містять чи не повну таблицю Менделєєва),

побутове сміття Львова, Пустомитівського та Миколаївського районів, гноївка з приватних господарств, каналізаційні стоки, ґрунт, добрива та пестициди з розораних берегів — після цього дивним видається факт існування будь-якого життя у воді. А воно таки існує, щоправда, на окремих ділянках та в спотвореному й пригніченому стані.

За словами п. Швеця, начальника відділу водних ресурсів Державного управління екології і природних ресурсів Львівської області, основними проблемами водоохоронних зон та прибережних захисних смуг є такі:

— водоохоронні зони та прибережні захисні смуги не винесені в натурі;

— в зв'язку з розпаюванням сільськогосподарських земель та зміною землекористувачів розроблена проектна документація стосовно водоохоронних зон та прибережних захисних смуг не відповідає дійсності.

Подолання цих проблем залежить від здатності органів водного господарства розробити проектну документацію та від здатності органів місцевого самоврядування та підрозділів Міністерства охорони навколишнього природного середовища забезпечити виконання природоохоронного законодавства. А ще від кожного з нас, оскільки саме пересічному громадянину доведеться відчувати на собі всі наслідки ставлення до довкілля.

При цьому знання та застосування природоохоронного законодавства стає важливою складовою діяльності зі збереження чистоти та життя водних об'єктів.

Редакція

Водоохоронні зони мають дуже важливе значення для запобігання засміченню та забрудненню водних об'єктів, тому законодавством встановлено ряд обмежень господарської діяльності на цих територіях.

Аналіз дотримання природоохоронного законодавства на території водоохоронних зон свідчить про відсутність належного контролю за цими територіями, а також масовий характер недотримання вимог Водного кодексу України в частині обмеження господарської діяльності у водоохоронних зонах. На них здійснюється забудова та розорювання, знищуються лісові насадження (про це зазначено у Постанові ВРУ "Про рекомендації парламентських

слухань щодо дотримання природоохоронного законодавства в Україні").

Водоохоронні зони встановлюються з метою створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм (п.1 ст.87 Водного кодексу України).

До складу водоохоронних зон обов'язково входять заплава річки, перша надзаплавна тераса, бровки і круті схили берегів, а також прилеглі балки та яри.

Розміри і межі водоохоронних зон виз-

начаються проектом на основі нормативно-технічної документації. В межах населених пунктів межі водоохоронних зон визначаються генеральним планом населеного пункту та спеціальними проектами і затверджуються відповідною радою. На основі генерального плану складається і план земельно-господарського устрою населеного пункту, який може бути як розділ генплану та затверджується радою.

Проекти цих зон розробляються на замовлення органів водного господарства та інших спеціально уповноважених органів, узгоджуються з органами Мінекоресурсів, Держводгоспу, Держкомзему, власниками землі, землекористувачами і затверджуються відповідними місцевими органами державної виконавчої влади та виконавчими комітетами Рад.

Межі водоохоронних зон встановлюються з урахуванням:

- рельєфу місцевості, затоплення, підтоплення, інтенсивності берегоруйнування, конструкції інженерного захисту берега;
- цільового призначення земель, що входять до складу водоохоронної зони.

Враховуючи, що ліси мають значну водоохоронну функцію, межі водоохоронних зон у них не встановлюються.

Водоохоронна зона має внутрішню і зовнішню межі.

Внутрішня межа водоохоронної зони збігається з мінімальним рівнем води у водному об'єкті.

Зовнішня межа водоохоронної зони, як правило, прив'язується до наявних контурів сільськогосподарських угідь, шляхів, лісосмуг, меж заплав, надзаплавних терас, бровок схилів, балок та ярів і визначається найбільш віддаленою від водного об'єкта лінією:

- затоплення при максимальному повеновому (паводковому) рівні води, що повторюється один раз за десять років;
- берегоруйнування, меандрування;
- тимчасового та постійного підтоплення земель;
- ерозійної активності;
- берегових схилів і сильно еродованих земель.

Зовнішня межа водоохоронної зони на землях сільських населених пунктів, землях сільськогосподарського призначення, лісового фонду, на територіях водогосподарських, лісгосподарських, рибгосподарських підприємств, а також на землях інших власників та користувачів визначається з урахуванням:

- зони санітарної охорони джерел питного водопостачання;
- розрахункової зони переробки берегів;
- лісових насаджень, що найбільшою мірою сприяють охороні вод із зовнішньою межею не менш як 1000 метрів від урізу меженного рівня води;
- усіх земель відводу на існуючих меліоративних системах, але не менш як 200 метрів від бровки каналів чи дамб.

Для гірських і передгірських річок зовнішня межа водоохоронної зони визначається з урахуванням геоморфологічних та гідрологічних умов, а також селевих та зсувних явищ.

На землях міст і селищ міського типу розмір водоохоронної зони, як і прибережної захисної смуги, встановлюється відповідно до існуючих на час встановлення водоохоронної зони конкретних умов забудови.

Водоохоронна зона морів, морських заток і лиманів, як правило, збігається з прибережною захисною смугою і визначається шириною не менш як 2 кілометри від урізу води.

ЗАКОНОДАВСТВО:

1. Водний кодекс від 06.06.95р. №213.
2. Земельний кодекс від 25.10.2001р., №2768.
3. Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений Постановою КМУ від 8.05.96р. №486.
4. "Положення про здійснення органами Держводгоспу України контролю за раціональним використанням, охороною та відтворенням водних ресурсів", затверджене наказом Державного комітету України по водному господарству, 29.02.2001. №20.
5. Інструкція про порядок здійснення перевірок суб'єктів, що використовують водні ресурси або виконують господарську діяльність у межах водоохоронних зон, затверджена наказом Держводгоспу 29.02.2001р. №22.
6. Положення про порядок видачі дозволу на будівельні, днопоглиблювальні і вибухові роботи, видобування піску, гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, затверджене наказом Держводгоспу від 29.02.96р. №29.

У водоохоронній зоні дотримується режим регульованої господарської діяльності. Згідно ч.3 ст. 87 Водного кодексу, на території водоохоронної зони забороняється:

- використання стійких та сильнодіючих пестицидів;
- розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
- скидання неочищених стічних вод з використанням балок, кар'єрів, струмків тощо.

У водоохоронних зонах також не допускається розміщення житлово-громадських об'єктів, дачних поселень.

В окремих випадках у водоохоронній зоні може провадитися добування піску і гравію за межами земель водного фонду на сухій частині заплави, у праруслах річок за погодженням з

органами Мінекоресурсів, Держводгоспу.

Видобування піску та гравію провадиться на підставі дозволів, що видаються в установленому законодавством порядку.

Виконання водоохоронних та інших заходів щодо впорядкування водоохоронних зон, за винятком земель водного фонду, покладається на виконавчі комітети Рад, сільськогосподарські, водогосподарські, рибогосподарські підприємства, а також на інших власників і землекористувачів.

Контроль за створенням водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також за додержанням режиму використання їх територій здійснюється місцевими органами державної виконавчої влади, виконавчими комітетами рад, органами Мінекоресурсів.

З ДОСВІДУ КОЛЕГ

Зоя Скоропаденко, журналіст

МУСОРНЫЕ РЕЦЕПТЫ

Однажды у меня сломался телевизор. И если бы дело было в Украине, я, конечно, вызвала бы мастера для ремонта, но эта история произошла на Лазурном берегу Средиземного моря, в маленьком королевстве Монако.

Тут не существует практики ремонта. Сломался телевизор, холодильник или еще какой-нибудь прибор — сразу на свалку. Вернее, сразу позвонить.

СОЗНАТЕЛЬНОСТЬ И ТЕЛЕВИЗОР

Когда задымился «филиппс» моих друзей, с которыми я снимала квартиру, первое их решение — идем покупать новый. Но тут во мне проснулся старый советский инстинкт: зачем платить дважды, если можно отремонтировать? Кислые мины моих знакомых подсказали мне, что тут что-то не так, но все-таки, как культурные люди, они согласились с моим «туземным» мнением и вызвали мастера. Он явился через два дня, покопался в «филиппсе» и вынес вердикт: можно заменить какую-то деталь, что обойдется нам в 300-400 евро, а лучше всего просто пойти и купить новый. Что мы и сделали.

Но осталась еще одна проблема: два огромных телевизора в маленькой квартирке — это слишком. Надо было что-то делать. На мой вопрос: «А если его на мусорник, куда-нибудь в Ниццу вывезти?» — меня обожгли возмущенные взгляды: «и как я только могла такое подумать!» В общем, как законопослушные граждане мои друзья начали копаться в телефонном справочнике и нашли телефон Монегасского общества по сбору мусора

(SMA) (Societe Monegasque D'Assainissement), которое круглосуточно чистит Монако от всевозможной грязи.

Там нас выслушали и спросили: «А не гудит ли что-нибудь внутри?» Мы прислушались — гудит. «Если хотите его утилизировать, — сказали нам в трубке, — надо чтобы не гудел, тогда перезвоните, и мы назначим время, когда приедем».

И вот вся наша компания дружно ковыряется в несчастном «филиппсе», перерезая всевозможные проводки, пока он наконец-то не перестал гудеть. На следующее утро к нам подъехал грузовичок с уже заполненным кузовом и забрал наш телевизор.

Но если бы эта история произошла со мной в Украине, то, скорее всего, телевизор очутился бы на свалке недельной давности позади моего дома. Откуда его бы забрали вездесущие бомжи, разобрали на полезные и вредные металлы, а кинескоп и ящик, скорее всего, очутились бы в закуске какого-нибудь городского парка, дополняя отбросы нашей цивилизации.

Вісник Екологічної Адвокатури

Мусор оставляет неизгладимое впечатление, неважно, увидели ли вы (или унюхали) свалку в соседнем дворе или побывали на специальном полигоне. Одни, как херсонская организация “Тотем”, создают искусство на мусорнике, стараясь привлечь внимание к проблеме, другие, как жители села Грибовичи, стараются выжить рядом с огромной свалкой, созданной городом Львовом. Но сегодня я расскажу вам не об Украине, а о моем “мусорном” опыте в Европе. Сжигать или сортировать? Что делать с собаками? Со жвачками? В общем, об этом далее.

МУСОРНЫЕ РЕЦЕПТЫ

На кухне версальских друзей меня сразу же предупредили: отгрызки в зеленый пакет, бутылки — в синий, бумагу — в желтый. Дело в том, что мэрия Версаля решила покончить с мусорным беспределом маленького городка и установила «мусорный» режим, согласно которому каждый гражданин должен сортировать свои отходы. «Сначала страшно мучились с непривычки, — говорит мне Карин, жительница Версаля, — но сейчас уже ничего, привыкли». Теперь в каждом дворике установлены три контейнера для бумажных, стеклянных и биоотходов. (Дворики в Версале — внутренние. — З.С.). На каждом контейнере наклейка с рисунками того, что можно кидать в данный мусорник. «Хотя не все следуют этим правилам» — сокрушался начальник по сбору мусора экологического отдела мэрии Версаля мсье Бруно Кубица (Bruno Kubica), который сопровождал нашу группу журналистов-экологов по мусорникам Версаля. «Некоторым жителям все равно, что кидать и куда кидать. Вот посмотрите, в этом контейнере для пластика что мы находим?» Он лихо радочно копаются в мусорном контейнере и торжественно вынимает журнал: «Вот, бумагу, а то и всякую гниль. Ну никакой ответственности! Придется наказывать целый дом — завтра им придет штраф».

Впрочем, такие суровые меры в Европе не часты. Подобными жесткими мерами за неправильную сортировку мусора славится

еще только Германия. Вместо 3 версальских, на кухне в квартирке, где я жила, оказалось аж целых 6 пакетов, которые каждый день проверяла хозяйка квартиры — не дай Бог что-нибудь перепутаю — штраф и выговор от местной власти!

В Монако мусор еще не сортируют, но планируют это делать года через 2-3. «Правда, не думаю, что это поможет нашему заводу, — объяснил мне мсье Бария, директор SMA, — дело в том, что большинство жителей Монако — люди состоятельные и им все равно что куда кидать и, поверьте, штрафы тут совсем не помогут».

Впрочем, все-таки в королевстве существуют определенные «мусорные» правила. Например, нельзя выбрасывать более 1.5 кг мусора в день. Обязательно упаковывать его в пластиковый пакет и обязательно завязывать. Не то рискуете получить на двери бумажку с неприятным названием «une contravention» (фр. — штраф).

Дополнительные хлопоты Монако приносят туристы. Обертки, жвачки и банки от колы. С первым борются 2 сотни проворных рук работников SMA, а со вторым 2 специальные машины по удалению жвачек с улиц города. Да, и такое бывает... Кроме этого каждый день, утром и вечером Монако моют и чистят 8 специальных гигантских пылесосов, а на море (в Монако всего один публичный пляж) 2 водных скутера. SMA прекращает работу всего на 3 часа. Может, в этом секрет нереально чистого маленького королевства?

ЧТО ДЕЛАТЬ?

Каждый француз ежедневно выбрасывает более килограмма отходов. Если прибавить к этому числу еще и промышленные отходы в год Франция производит более 600 млн. тонн отходов. И, как ни странно, она успевает все это переработать.

Дело в том, что в 1992 году во Франции была создана государственная организация, получившая название Eco-emballages, которая не только собирает мусор и утилизирует, но и просвещает французов, как его сортировать, поскольку большая часть мусора идет на переработку. Так, по словам Луан Луангро, представителя Eco-emballages, если в 2000 году в процесс сортировки отходов было вовлечено 37 млн. человек, то в 2001 году их число достигло 44 млн. В области сортировки отходов Франция занимает второе место среди европейских стран, уступая лишь Германии.

Еще работники Eco-emballages любят посещать школы, публиковать разнообразные брошюры, приглашать на свои зловонные заводы журналистов. Мне довелось побывать на одном из таких под Парижем. Как это ни стран-

но, мусорный завод — это довольно чистое и аккуратное место. Весь мусор сортируется и раскладывается по цехам. «Вот это стекло белое — его отсортировывают от цветного и отсылают на переплавку, а вот эти бумаги идут в пресс-центр, — рассказывает наш гид. — Хотя и тут приходится сортировать — не вся бумага — бумага, вот «Космополитан» — это не бумага — это сплошной глянец! Кошмар! С этими журналами столько мороки. Этот мусор мы сжигаем и получаем энергию».

Где-то я вычитала, что мусоросжигательные заводы уже давно не в моде. «Ну что вы, это старые не в моде, а новые, дорогие, с супер-фильтрами очень даже», — смеется мсье Луангро. И тут я вспомнила один нереализованный украинский проект постройки подобного завода в Киеве и Львове, вот только там хотели привезти этот завод откуда-то из Голландии, а в Нидерландах вряд ли кто хороший завод отдаст за небольшие деньги...

Вообще вопрос вредности мусоросжигательных заводов довольно спорный. Например, Монако не выносит сор из избы, а сжигает его у себя, прямо в самом центре. И если в Европе мусоросжигательные заводы постепенно закрываются — сегодня модно сортировать мусор — в Монако он функционирует уже 130 лет и весьма успешно.

Завод находится прямо посреди бизнес-центра и похож скорее не на завод, а на украинский дом в Киеве: стекло, бетон, пара лепных барельефов на стене и, что самое интересное, — никаких труб! И хотя я не уверена, что он на 100% не приносит вреда окружающей среде, но, по крайней мере, никаких видимых негативных последствий для природы он не имеет. К тому же, за километр находятся виллы нескольких миллиардеров, а они уж точно не потерпели бы соседства с мусорной «бомбой».

«Наши печи работают круглосуточно, — говорит директор SMA. — В год мы сжигаем около 100 тыс. т. отходов, а энергию от этого используем на нужды завода и также продаем бизнес-центрам. Вреден ли наш завод? Ну что вы, с нашими-то фильтрами!»

Я ЛЮБЛЮ СВОЮ СОБАКУ, Я ЛЮБЛЮ СВОЙ ГОРОД

Если вы думаете, что Париж — это только Эйфелева башня, романтические цветочки, зеленая травка и кафе, то хочу добавить: остальной пятимиллионный Париж, на самом деле, зловонная клоака описанная еще Золя. И как ни борются парижские власти с этим вот уж 200 лет, но собаки и кошки так и выгуливаются прямо на асфальте: найти траву в Париже нелегко.

В Монако эту проблему тоже не решили, хотя старались, как могли. Дело в том, что животных в королевстве в два раза больше, чем людей. Каждая уважающая себя состоятельная мадам имеет, по крайней мере, двух, а то и трёх маленьких породистых шавок и выгуливает их минимум 2 раза в день. Парков в Монако раз, два — и обчелся, да и не в каждом можно выгуливать своего любимца. Кроме того, пока вы до них дойдете, собачка сделает все свои дела по дороге. Поэтому то тут, то там SMA расставило специальные коробочки с пакетами, в которые вы должны складывать экскременты вашего зверя. Есть также и специальные площадки с палочкой посередине для мужских особей. Их, правда, за неимением места в королевстве очень мало, да и те, которые есть, не очень популярны среди четвероногих. Ну попробуйте объяснить собаке, что все свои дела надо делать только под этим столбиком.

Но если гора не идет к Магомету, то Магомет идет к горе. Следуя этой пословице, SMA распечатало брошюры о том, как вести себя с собакой в публичных местах. Книжечки вы можете получить в «зверином» магазине, либо в школе, либо в ветеринарной поликлинике. К тому же десяток разнообразных мощущих машин выдраивают асфальт королевства 2 раза в день. «Накладывать штрафы за неуборку экскрементов вашего любимца — работа не наша, а полиции, а там за этим пока не очень следят» — говорит мсье Бария. Мало ли, на чью собаку попадешь.

В Версале мэрия тоже борется с «опасными минами» на улицах города. Время от времени в своих почтовых ящиках жители Версаля находят брошюры а-ля «Я люблю свою собаку, я люблю свой город», рассказывающие о том, что и как надо делать, если ваш четвероногий любимец оставил подобную «мину» прямо посреди оживленного тротуара. Как и в Монако, в Версале есть определенные туалетные точки, где собака (кошка) может спокойно сходить в туалет, поэтому наряду с вышеупомянутой брошюрой версальцы получают еще и карту с обозначениями собачьих туалетов, а также ближайших ветеринарных больниц, парикмахерских и аптек.

*Світлана Кравченко, професор,
Президент БФ "Екоправо-Львів"*

Національні парки Канади

Ми сидимо на березі чудового озера із романтичною назвою Нопеуттооп (медовий місяць), тиша переривається лише тривожними криками відлуння: а-уууу! Це озеро — частина національного парку Канади „Джаспер”, створеного у 1907 році і у 1985 році визнаного ЮНЕСКО світовою спадщиною людства. Мої думки переносяться до Дунайського біосферного заповідника, якому загрожує вилучення внутрішніх водойм з метою будівництва глибоководного каналу Дунай — Чорне море через територію суворого заповідного режиму. Здавалося б, що спільного між цим тихим райським куточком Канади, де відпочиває душа і тіло, і дельтою Дунаю, якої я ніколи не бачила? Обидві території визнані світовою спадщиною людства і підлягають посиленій охороні від антропогенного впливу.

Під час наукових досліджень шарів льоду найбільшого у світі льодовика — Колумбійського льодового поля (Columbia Icefield) — на різній глибині (кожний рік формується новий шар) в них були знайдені різні хімікати, включаючи ДДТ, що свідчить про забруднення повітря і вод. Льодовик існує тисячоріччя, але за останнє сторіччя його площа скоротилася на 40% під впливом глобального потепління.

Колумбійське льодове поле — це 389 квадратних кілометрів, вкритих льодом. Це — величезні запаси прісної води. Воно знаходиться на вододілі і наповнює три ріки — Колумбію, Саскачеван і Атабаску, які течуть до трьох океанів — Тихого, Атлантичного і Північного Льодовитого. Крім того, льодовики наповнюють прозорою чистою холодною водою сотні живописних аквамаринових холодних озер та захоплюючих подих водоспадів.

Національний парк Банф є першим Канадським парком, створеним у 1885 році. Разом з іншими трьома національними парками — Джаспер, Кутні і Йохо, які ми відвідали, вони складають найбільшу в світі територію — 20160 кв. км, яка знаходиться під особливою охороною і входить до світової спадщини людства „Канадські скелісті гори” (Canadian Rockies). Вона є місцем існування багатьох диких тварин, і зокрема, ведмедів (чорних і гризлі), оленів, лосів, диких кіз і круторогих гірських баранів. У кемпінгах всюди розміщені правила співіснування і поведження з ведмедями, оскільки вони є досить частими гостями. Одного разу, прибувши до наступного кемпінгу, ми були повідомлені, що він закривається і всі туристи виселяються у зв'язку з тим, що два гризлі обрали це місце, щоб регулярно ласуватися ягодами. Я мала подвійне відчуття: розчарування, що ми не можемо там зупинитися, і втіху від того, що часом ведмеді мають перевагу щодо існування і є „господарями” в лісі.

Найвищі гори (2100-2300 метрів над рівнем моря) вкриті вічними снігами. У долинах рік внаслідок руйнівної сили льодового потоку, а також постійної дії дощів і вітру утворилися стовпи, які називаються Hoodoos* або гіганти-монстри. Корінне населення індіанців вважало їх поганими богами.

Рослинний світ є дуже багатим і різноманітним, з переважно хвойним лісом, де зустрічається піхта Дугласа. Альпійські луки, що знаходяться вище верхньої межі лісу, вкриті різнокольоровим килимом квітів: жовтої арніки, кривавого індійського „пензлика” (paintbrush), західної анемони, скромної голубої незабудки, квіткового горошку, гірської лілії (ласощі для ведмедів), валеріани, ромашки.

* Hoodoos (англ.): 1. Людина або річ, що приносить невдачу.
2. (англ. геол.) Ерозійний аба золотий стовп, „шаман”.

WWW.RIVERNET.ORG

Сервер річкової мережі — підтримується Європейською річковою мережею — громадською організацією, створеною для об'єднання зусиль організацій та окремих людей, що займаються захистом річок. Основним завданням роботи сервера є створення нових можливостей для спілкування усіх небайдужих до долі річок. На сторінці розміщені новини стосовно захисту річок усього світу, інформація про річкові басейни Європи, заходи та проекти, що здійснюються для їх захисту. Інформація стосується в основному річок Центральної та Західної Європи. Наявна різноманітна інформація щодо Дунаю. Значна увага приділена дельті Дунаю, переважно румунській її частині. На жаль, майже немає інформації про українську частину дельти. На головній сторінці серверу річкової мережі багато посилань на Інтернет-сторінки проектів охорони і відтворення річок Європи та світу. Інформацію сторінки можна проглядати за вибором англійською, французькою, або німецькою мовами.

WWW.RAMSAR.ORG

Сторінка Рамсарської конвенції — Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів. На сторінці Ви зможете знайти новини, документи, що стосуються збереження водно-болотних угідь, текст Рамсарської конвенції, перелік водно-болотних угідь міжнародного значення, що охороняються, а також безліч іншої корисної інформації, що стосується охорони, збереження та сталого використання водно-болотних угідь.

Більшість інформації на сторінці англійською, іспанською та французькою мовами.

WWW.BATTERY.RU

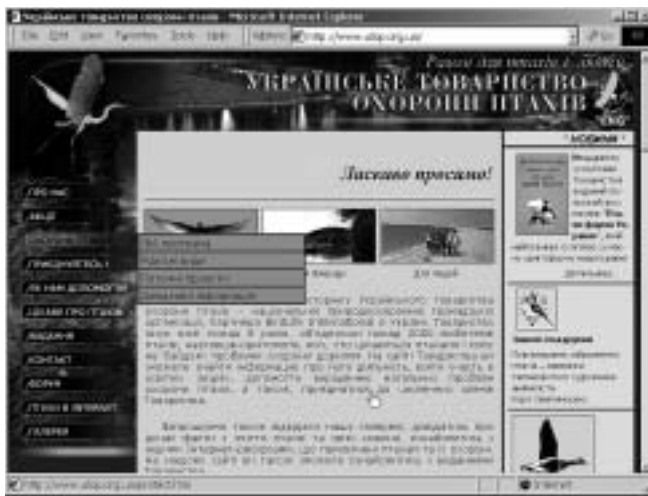
Сайт російського проекту “Чистый двор — чистый город — чистая совесть” початково присвячений проблемам збору й утилізації старих акумуляторних батарей. На сьогодні інформація на сайті не обмежується лише проблематикою утилізації акумуляторів. Розділ “Новости” — екологічні новини найбільших інформаційних агентств — містить різноманітну інформацію: від проблем озонового шару, вирубування лісів та хімічного забруднення до подій в зоопарках. Великим “плюсом” цього розділу є оперативність, з якою подаються новини. В розділі “Документы” містяться аналітичні статті, огляди та інші інформаційні матеріали на екологічну тематику.

Інформація викладена російською мовою.

WWW.UTOP.ORG.UA

Сторінка Українського товариства охорони птахів — національної природоохоронної громадської організації, партнера BirdLife International в Україні. На сторінці Товариства ви зможете знайти інформацію про його діяльність, новини, що стосуються охорони та збереження птахів, цікавинки з життя птахів, довідатись, як взяти участь у дослідженнях, обліках птахів, освітніх програмах. На сторінці розміщена фотогалерея з відмінними знінками, існує форум для спілкування всіх небайдужих до птахів. Мова сторінки — українська.

ЕКОЛОГІЧНІ НОВИНИ

У ПОВІТРЯНИЙ БАСЕЙН УКРАЇНИ В ПЕРШОМУ ПІВРІЧЧІ ЗІ СТАЦІОНАРНИХ ДЖЕРЕЛ ВИКИДІВ ПОТРАПИЛО БЛИЗЬКО 2 МЛН. Т ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН, що на 4,6% більше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Збільшення шкідливих викидів в атмосферу порівняно з першим півріччям 2002 року зафіксовано в 19 регіонах України, з них найбільше — в АР Крим (на 52%), Закарпатській (в 1,9 разу), Чернігівській (на 53%), Чернівецькій (на 33%), Черкаській (на 30%), Івано-Франківській (на 28%), Одеській (на 18%), Львівській (на 10%), Луганській (на 9%) та Полтавській (на 8%) областях.

Щільність викидів зі стаціонарних джерел викидів в розрахунку на квадратний кілометр території держави склала 3,4 тонни. Проте в окремих регіонах цей показник

значно перевищує середній рівень по державі, зокрема, у Донецькій (у 8,9 разу), Дніпропетровській (у 3,9 разу), Луганській (у 2,5 разу), Івано-Франківській (в 1,8 разу) областях та Києві (у 5,8 разу).

Найменша щільність викидів спостерігалась у Волинській (у 25 разів нижча, ніж в середньому по країні), Херсонській (у 21), Житомирській (у 15), Тернопільській (у 14), Миколаївській (у 13) та Одеській (у 10 разів менше) областях.

Шкідливі викиди в атмосферу здійснювали 13,2 тисячі підприємств, серед яких основними забруднювачами були підприємства, підпорядковані Міністерству палива та енергетики та Міністерству промислової політики (6% їх загальної кількості та 38% відповідно) та підприємства недержавної форми власності (68% підприємств та 57% викидів).

В середньому по країні одним підприємством викинуто 154,7 тонн шкідливих речовин. Багато-разове перевищення об'ємів забруднюючих речовин, викинутих в середньому одним підприємством, спостерігалось у видобутку металічних руд (у 31 раз), металургії (у 30),

виробництві коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива (в 11), видобутку кам'яного вугілля (у 10) та виробництві електроенергії, газу та води (у 6 разів).

*(За матеріалами
ІА "Український
Финансовий Сервер")*

САХАЛІНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ СУД ЗАХИСТИВ ЗАКАЗНИК "ВОСТОЧНИЙ". Сахалінський обласний суд визнав такою, що протирічить законодавству Росії та недіючою із дня видання постанову губернатора Сахалінської області № 29 від 23.05.03 р. Цей нормативно-правовий акт, що скорочує межі комплексного заказника "Восточний" та дозволяє на його території промислове рибальство, був прийнятий віце-губернатором області І.П. Малаховим, що виконував на той момент обов'язки губернатора.

Таким чином, судом задоволено позов громадян Н. А. Баранникової, А. І. Зарчікова та регіональної громадської організації “Екологічна вахта Сахаліну”, що був поданий в обласний суд 4 липня 2003 року проти губернатора Сахалінської області І. П. Фархутдінова.

Зі сторони позивачів по справі виступила обласна прокуратура в особі прокурора Н. В. Піскунової. На завершення розгляду справи вона винесла висновок, в якому повністю спростовувала докази представника губернатора області про ніби то виправлення помилки, якої припустилися раніше, при створенні заказника (включенні у заказник морської частини), а також про те, що промислове рибальство не протирічить цілям заказника.

Істотно допомогли громадянам та “Екологічній вахті Сахаліну” в судовій справі колеги з Хабаровська – керівник Хабаровської регіональної громадської організації “Екодаль”, юрист з 15-річним стажем Ірина Богдан, котра розробила основні елементи правової позиції на захист заказника та ефективно представляла одного з позивачів у суді.

Окрім захисту цілісності меж та стад лосося заказника “Восточний”, цим судовим рішенням створено важливий прецедент, що підтверджує повноваження органів виконавчої влади суб’єктів Російської Федерації встановлювати спеціальний природоохоронний режим не тільки на суходолі, але й на ділянці акваторій територіального моря Росії. Для таких регіонів, як Сахалін, це має вкрай важливе значення, оскільки дає обласній владі реальні важелі охорони морського середовища поблизу свого узбережжя. Питання полягає лише в тому, як ними користуватись.

“Це перемога усіх сахалінців, небайдужих до рідної природи та

до майбутнього свого острова. Ми вдячні всім, хто підтримував нас у боротьбі за збереження унікального природного куточка Сахаліну – заказника “Восточний” – сказав після оголошення рішення суду А. Зарчіков, котрий щойно повернувся з протибраконьєрського рейду по території заказника.

(За матеріалами Регнум.ру)

22 ЛИПНЯ У БРЮССЕЛІ МІНІСТРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЄВРОСОЮЗУ УХВАЛИЛИ ДИРЕКТИВУ, ЩО ДОЗВОЛЯЄ ПРОДАЖ ГЕНЕТИЧНО ЗМІНЕНИХ ПРОДУКТІВ ПРИ НАЯВНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО МАРКУВАННЯ.

Згідно з Директивою, на упаковці генетично змінених продуктів харчування буде розміщено напис: “Цей продукт виготовлено із генетично змінених організмів”. Новий орган ЄС – Європейське бюро безпеки продуктів харчування – буде здійснювати перевірку всіх нових біологічно змінених продуктів перед тим, як вони поступлять у продаж.

Європейський парламент проголосував за прийняття даної Директиви 2 липня 2003 року.

Нагадаємо, що США неодноразово закликали уряди Європейських країн відмовитися від бойкоту генетично змінених продуктів. Але після ухвалення Європарламентом Вашингтон висловив незадоволення новою Директивою, оскільки вимоги щодо

обов’язкового маркування генетично змінених продуктів ніби-то суперечать принципам вільної торгівлі.

(За матеріалами Коммерсантъ)

ІНДІЯ: “КОКА-КОЛА” ПРОТИ СЕЛІАН. В компанії “Кока-кола” нові неприємності. На цей раз в Індії. Виробників газованих напоїв звинувачують у тому, що вони позбавили роботи тисячі фермерів у штаті Керала, перекривши доступ воді на поля селян та отруївши ґрунт відходами виробництва, котрі, згідно тверджень представників компанії, повинні були сприяти її родючості.

Для виробництва напоїв необхідна велика кількість води. Забір води із місцевих джерел завдав таких збитків, що орган місцевого самоврядування, який дав дозвіл на будівництво заводу, зараз вимагає його закриття, віднині і назавжди. Компанія заперечує, що нестача вологи на полях викликана її діяльністю. Селяни з роздратуванням вказують на пересохлі поля і загиблі кокосові пальми. Ще більше їх обурюють відходи: вони складаються в пересохлих руслах рік. Дослідження засвідчили, що відходи містять кадмій – отруйну речовину, що згубно впливає на нерви та печінку людини. Особливо небезпечно кадмій становить для дітей, оскільки вражає ще й нервову систему.

(За матеріалами РСН)

ТУРЕЧЧИНА: РОЗПРОДАЖ ЛІСІВ ЯК ЗАСІБ ПОГАШЕННЯ БОРГІВ. У турецькому парламенті обговорюється законопроект, прийняття якого, як очікується, принесе країні більше 20 млрд. євро. На думку уряду, це єдина можливість зменшити державний борг. Пропонується продати землі майже 800 особливо цінних природних територій, в основному на узбережжі, а також такі, що мають хороший потенціал

для розвитку туризму. Оскільки при цьому буде дозволено забудувати не більше трьох відсотків ділянок, що продаються, за твердженням уряду, природа при цьому не постраждає.

Ця пропозиція знаходиться в одному ряді з вже ухваленим 3 липня 2003 року рішенням виключити з лісового фонду країни, загальна площа якого становить 20 млн. га, 500 тис. га насаджень, ушкоджених незаконними рубками та пожежами. Ці землі також продадуть.

На думку провідних природоохоронних організацій Туреччини, всі ці заходи є капітуляцією уряду перед нерегульованим руйнуючим розвитком туризму, а також незаконним будівництвом.

Продавши лісові землі, уряд не зможе контролювати процес їх забудови. Навіть якщо обмеження площі забудови будуть дотримуватись, створення інфраструктури – доріг, спортивних споруд, паркових ландшафтів і т. ін. вплине на значно більшу територію.

(За матеріалами AFP-Yahoo.com)

КИТАЙ: ЗА ВБИВСТВО ПАНДИ – 14 РОКІВ. Народний суд повіту Юнчан міста Чунцинь нещодавно засудив Ян Шичена, звинуваченого у вбивстві великої панди та незаконній торгівлі шкірою рідкісних та зникаючих тварин, до позбавлення волі терміном 14 років з позбавленням політичних прав на 1 рік.

П'ять співучасників злочину були засуджені до позбавлення волі більш ніж на 12 років.

Як з'ясувалося в результаті розслідування, у жовтні 1999 року селянин повіту Баосін провінції Сичуань Ян Шичен з мисливської рушниці у горах застрілив велику панду і потім за 200 юанів продав шкіру перекупнику, котрий пізніше отримав за цю шкіру 2000.

На цьому історія шкіри не закінчується. Остання ціна, яку отримали за неї склала 66500 доларів США.

У листопаді 2002 року злочинці були затримані правоохоронцями під час чергової спроби незаконного продажу шкіри великої панди.

(За матеріалами MIGNews)

АРАЛЬСЬКЕ МОРЕ: ЧИ НАСТАНЕ ВІДРОДЖЕННЯ? Аральське море може зникнути з карт світу вже через кілька десятиріч. До такої думки схиляються провідні фахівці-екологи світу. Аналіз космічних знімків свідчить про те, що море фактично розділилося на дві окремі водойми, розділені півостровом. У 1960 році води Аралу займали площу у 68 тисяч квадратних кілометрів, сьогодні залишилось лише 26 тисяч. Внаслідок зростання солоності води стали непридатними для життя більшості видів риби та раків. Катастрофічне висихання моря стало наслідком забору води з рік, що живили море, на зрошення сільськогосподарських угідь. Води двох найбільших рік, що живлять море, – Сирдар'ї та Амудар'ї – практично повністю розбираються насосами зрошувальних систем, і бувають роки, коли вода взагалі не доходить до моря. Більшість науковців вважають, що

відновити море до його первісного стану неможливо. Причиною цьому є і небажання країн басейну Аральського моря відмовитись від часто дуже неефективного та водовитратного зрошування, і глобальне потепління клімату, і ряд політичних чинників.

Проте уряд Казахстану за підтримки Світового Банку намагається врятувати хоча б щось. В розробленому проекті пропонується розділити море за допомогою дамби на північну і південну частину. Води Сирдар'ї будуть жити північну частину, в якій зменшиться солоність і яка стане придатною для життя риби та раків. Водночас передбачається вжити суворих заходів проти розбазарювання води в басейні Сирдар'ї. Вважається, що це допоможе оздоровити довкілля, повернути життя до приморських поселень, підвищить економічний та соціальний добробут населення. На жаль, про Південний Арал, ймовірно, доведеться забути.

Внаслідок зрошування висихає не лише Арал. На Близькому Сході вчені думають про те, як врятувати Мертве море, яке теж висихає через забір вод ріки Йордан. Йордан – єдина постійна ріка, що впадає у Мертве море.

Огляд підготував Анатолій Павелко

ЗАКОН УКРАЇНИ Про охорону земель

Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи охорони земель з метою забезпечення їх раціонального використання, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, інших корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони довкілля.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Охорона земель та інші основні поняття і терміни

Охорона земель — система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Застосовані в цьому Законі інші поняття і терміни вживаються в такому значенні:

аглоландшафт — ландшафт, основу якого становлять сільськогосподарські угіддя та лісові насадження, зокрема лісосмуги та інші захисні насадження;

агрохімічне обстеження ґрунтів — обов'язкове суцільне обстеження сільськогосподарських угідь з метою державного контролю за зміною показників родючості і забруднення ґрунтів;

гранично допустима концентрація забруднюючих речовин — максимально допустима кількість забруднюючих речовин у ґрунтах, яка не зумовлює негативних екологічних наслідків для їх родючості, загального стану довкілля, якості сільськогосподарської продукції та здоров'я людини;

гумус — органічна складова частина ґрунту, яка утворюється в процесі біохімічного розкладу рослинних і тваринних решток та формує його родючість;

ґрунт — природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості — родючості;

ґрунтова маса — знятий родючий шар ґрунту;

ґрунтове обстеження — визначення генетичної будови та властивостей ґрунтів, структури ґрунтового покриву;

деградація ґрунтів — погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів;

деградація земель — природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів;

забруднення ґрунтів — накопичення в ґрунтах речовин, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;

земельні ресурси — сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві;

земля — поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею;

консервація земель — припинення господарського використання на визначений термін та залуження або залісення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я;

охорона ґрунтів — система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля;

порушені землі — землі, що втратили свою господарську та екологічну цінність через порушення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії природних явищ;

природно-сільськогосподарське, еколого-економічне, протиерозійне та інші види районування (зонування) земель — це поділ території з урахуванням природних та агробіологічних вимог щодо вирощування сільськогосподарських культур, а також території, які мають відповідну схожість за визначеними ознаками;

родючість ґрунту — здатність ґрунту задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту.

Стаття 2. Земля як об'єкт охорони

Об'єктом особливої охорони держави є всі землі в межах території України.

Стаття 3. Принципи державної політики у сфері охорони земель

Основними принципами державної політики у сфері охорони земель є:

забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського

народу;

пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;

відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель;

нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси;

поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель;

публічність у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель.

Стаття 4. Правове регулювання у сфері охорони земель

Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України (254к/96-ВР), Земельного кодексу України (2768-14), цього Закону, інших нормативно-правових актів, які приймаються відповідно до них.

Розділ II. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Стаття 5. Органи, які здійснюють регулювання в галузі охорони земель

Регулювання в галузі охорони земель здійснюють Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, а також спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади в межах повноважень, установлених законом.

Спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади в галузі охорони земель є:

центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів;

центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів;

центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики.

Стаття 6. Повноваження Верховної Ради України в галузі охорони земель

До повноважень Верховної Ради України в галузі охорони земель належать:

визначення засад державної політики в галузі використання та охорони земель;

затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до Конституції України (254к/96-ВР).

Стаття 7. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим у галузі охорони земель

До повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим на території республіки в галузі охорони земель належать:

забезпечення реалізації державної політики в галузі використання та охорони земель;

участь у реалізації загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель;

затвердження та участь у реалізації регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів;

координація діяльності районних і міських (міст республіканського значення) рад у галузі охорони земель;

координація здійснення контролю за використанням та охороною земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 8. Повноваження обласних рад у галузі охорони земель

До повноважень обласних рад у галузі охорони земель належать:

забезпечення реалізації державної політики щодо використання та охорони земель;

участь у реалізації загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель на відповідній території;

затвердження та участь у реалізації регіональних програм щодо використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 9. Повноваження Київської і Севастопольської міських рад у галузі охорони земель

До повноважень Київської і Севастопольської міських рад у галузі охорони земель на їх території належать:

затвердження та участь у реалізації цільових програм, схем та документації із землеустрою щодо охорони земель;

участь у реалізації загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель на їх території;

організація і здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності;

установлення обмежень (обтяжень) у використанні, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами в разі порушення ними вимог законодавства в галузі охорони земель;

здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням (викупом) земельних ділянок;

економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель відповідно до закону;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 10. Повноваження районних рад у галузі охорони земель

До повноважень районних рад у галузі охорони земель на території району належать:

забезпечення реалізації державної політики щодо використання та охорони земель;

участь у реалізації регіональних програм щодо використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів;

координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів у галузі охорони земель;

організація землеустрою та затвердження документації із землеустрою щодо охорони земель відповідно до закону;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 11. Повноваження районних у містах рад у галузі охорони земель

Повноваження районних у містах рад у галузі охорони земель визначають міські ради.

Стаття 12. Повноваження сільських, селищних, міських рад у галузі охорони земель

До повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі охорони земель на території сіл, селищ, міст належать:

розробка, затвердження і реалізація цільових програм та документації із землеустрою щодо охорони земель відповідно до закону;

установлення обмежень (обтяжень) у використанні, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами в разі порушення ними вимог законодавства в галузі охорони земель;

здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності;

економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель відповідно до закону;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 13. Повноваження Кабінету Міністрів України в галузі охорони земель

До повноважень Кабінету Міністрів України в галузі охорони земель належать:

реалізація державної політики в галузі використання та охорони земель;

розроблення і забезпечення виконання загальнодержавних програм використання та охорони земель;

розробка і затвердження в межах своїх повноважень нормативно-правових актів у галузі охорони земель;

установлення порядку проведення моніторингу земель;

координація діяльності органів виконавчої влади в галузі охорони земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 14. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим у галузі охорони земель

До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим на території республіки в галузі охорони земель належать:

забезпечення реалізації державної політики в галузі використання та охорони земель;

участь у розробленні та забезпеченні виконання загальнодержавних та республіканських програм у галузі охорони земель;

здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням (випуком) земельних ділянок;

координація здійснення землеустрою і державного контролю за використанням та охороною земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 15. Повноваження місцевих державних адміністрацій у галузі охорони земель

До повноважень місцевих державних адміністрацій у галузі охорони земель належать:

забезпечення реалізації державної політики щодо використання та охорони земель;

участь у розробленні та забезпеченні виконання загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм у галузі використання та охорони земель;

здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням (випуком) земельних ділянок;

координація здійснення державного контролю за використанням та охороною земель;

економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель відповідно до закону;

установлення обмежень (обтяжень) у використанні, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами в разі порушення ними вимог законодавства в галузі охорони земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 16. Повноваження центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі охорони земель

До повноважень центрального органу ви-

конавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі охорони земель належать:

внесення пропозицій щодо формування державної політики в галузі охорони земель і забезпечення її реалізації;

участь у розробленні та реалізації загальнодержавних і регіональних програм охорони земель;

здійснення державного контролю за використанням та охороною земель;

забезпечення здійснення моніторингу земель;

розроблення та затвердження відповідно до закону нормативно-правових актів, державних стандартів, норм і правил у галузі охорони земель;

здійснення контролю за розмірами та порядком визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням (випуком) земельних ділянок;

забезпечення здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 17. Повноваження центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів у галузі охорони земель

До повноважень центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів у галузі охорони земель належать:

участь у розробленні та реалізації загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель;

здійснення державного контролю за використанням та охороною земель;

обмеження чи зупинення (тимчасово) або припинення діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форм власності відповідно до закону, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону земель;

участь у здійсненні природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;

участь у розробці нормативно-правових актів у галузі охорони земель;

участь у розробці та здійсненні заходів щодо економічного стимулювання використання та охорони земель;

організація моніторингу земель;

подання позовів про відшкодування шкоди і втрат, заподіяних внаслідок порушення законодавства України про охорону земель;

здійснення міжнародного співробітництва з питань охорони земель;

вирішення інших питань у галузі охорони земель відповідно до закону.

Стаття 18. Повноваження центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики в галузі охорони земель

До повноважень центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики в галузі охорони земель належать:

організація розроблення та реалізація загальнодержавних і регіональних програм відтворення родючості ґрунтів;

участь у формуванні та реалізації державної політики з використання та охорони земель сільськогосподарського призначення;

організація розробки в установленому законом порядку стандартів, норм і правил з

охорони та підвищення родючості ґрунтів;

проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення;

участь у здійсненні природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;

розроблення і впровадження рекомендацій та заходів щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування агрохімікатів;

розроблення механізмів економічного стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів;

організація та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про пестициди і агрохімікати в сільськогосподарському виробництві відповідно до закону;

вирішення інших питань у галузі охорони родючості ґрунтів відповідно до закону.

Розділ III. КОНТРОЛЬ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Стаття 19. Державний контроль за використанням та охороною земель

Державний контроль за використанням та охороною земель здійснює центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів, а за додержанням вимог законодавства про охорону земель — центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель встановлюється законом.

Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики проводить моніторинг родючості ґрунтів та агрохімічну паспортизацію

земель сільськогосподарського призначення.

Стаття 20. Самоврядний контроль за використанням та охороною земель

Самоврядний контроль за використанням та охороною земель здійснюють сільські, селищні, міські, районні та обласні ради.

Стаття 21. Громадський контроль за використанням та охороною земель

Громадський контроль за використанням та охороною земель здійснюють громадські інспектори, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування і діють на підставі положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Розділ IV. СИСТЕМА ЗАХОДІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Стаття 22. Система заходів у галузі охорони земель

Система заходів у галузі охорони земель включає:

державну комплексну систему спостережень;

розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;

створення екологічної мережі;

здійснення природно-сільськогосподарсь-

кого, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;

економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів;

стандартизацію і нормування.

Стаття 23. Державна комплексна система спостережень

Державна комплексна система спостережень включає топографо-геодезичні, картографічні, ґрунтові, агрохімічні, радіологічні та

інші обмеження і розвідування стану земель і ґрунтів, їх моніторинг.

На базі даних державної комплексної системи спостережень формуються національний, регіональний та місцевий банки даних про стан земель і ґрунтів.

Стаття 24. Загальнодержавна та регіональні програми використання та охорони земель

Загальнодержавна програма використання та охорони земель розробляється відповідно до програм економічного, науково-технічного і соціального розвитку України та охорони довкілля. Загальнодержавна програма використання та охорони земель визначає склад та обсяги першочергових і перспективних заходів з охорони земель, а також обсяги і джерела ресурсного забезпечення виконання робіт з їх реалізації.

Регіональні програми використання та охорони земель розробляються відповідно до загальнодержавної програми з урахуванням місцевих особливостей.

Виконання загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель забезпечується органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до повноважень, визначених законом.

Стаття 25. Документація із землеустрою в галузі охорони земель

Документацією із землеустрою в галузі охорони земель є схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних утворень, землеволодін і землекористувань, що включають заходи еколого-економічної оптимізації використання та охорони земель, удосконалення співвідношення і розміщення земель та сільськогосподарських угідь, систем сівозміни, сінокосо— і пасовищезміни.

У разі необхідності в складі схем землеустрою може розроблятися проект землеохоронних заходів для конкретної земельної ділянки.

Проектом землеохоронних заходів визначаються види, обсяги, порядок здійснення та фінансування цих заходів. Відповідно до видів та обсягів землеохоронних робіт встановлюються екологічні обмеження щодо використання земель.

Документацією із землеустрою повинні передбачатися обмеження щодо господарського використання земель, які виконують важливі екосистемні функції (схили, водоохоронні зони тощо).

Власники землі та землекористувачі забезпечують виконання заходів з охорони земель та дотримання екологічних обмежень у використанні земель, передбачених проектом землеустрою.

Стаття 26. Природно-сільськогосподарське, еколого-економічне, протиерозійне та інші види районування (зонування) земель

Природно-сільськогосподарське, еколого-економічне, протиерозійне та інші види районування (зонування) земель включають:

поділ земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур, розвитку господарської діяльності та пріоритету вимог екологічної безпеки;

установлення вимог щодо раціонального використання земель відповідно до району (зони);

визначення територій, що потребують особливого захисту від антропогенного впливу;

установлення в межах окремих зон необхідних видів екологічних обмежень у використанні земель або ґрунтів з урахуванням їх геоморфологічних, природно-кліматичних, ґрунтових, протиерозійних та інших особливостей відповідно до екологічного району (зони).

Порядок здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель визначає Кабінет Міністрів України.

Стаття 27. Економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів

Держава здійснює економічне стимулювання заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів землевласниками та землекористувачами шляхом:

надання податкових і кредитних пільг фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи щодо захисту земель від ерозії, підвищення родючості ґрунтів та інші заходи, передбачені загальнодержавними і регіональними програмами використання та охорони земель;

звільнення землевласників і землекористувачів від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються роботи з меліорації, рекультивативі, консервації земель та інші роботи щодо охорони земель на період тимчасової консервації, будівництва та сільськогосподарського освоєння земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;

компенсування сільськогосподарським товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земель;

застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного і природоохоронного призначення.

Компенсація витрат, понесених землевласниками та землекористувачами на покращення екологічного стану земель та підвищення родючості ґрунтів, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів відповідно до загальнодержавних і регіональних програм охорони земель.

Підставою для розгляду питання про економічне стимулювання заходів щодо використан-

ня та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів є заява чи клопотання землевласників і землекористувачів до органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, які здійснюють регулювання у сфері охорони земель, за місцезнаходженням земельної ділянки.

До заяви чи клопотання додається висновок органів виконавчої влади з питань аграрної політики про покращення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів згідно з даними агрохімічного паспорта земельної ділянки.

Порядок економічного стимулювання заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів встановлює Кабінет Міністрів України.

Розділ V. ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ І НОРМАТИВИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Стаття 28. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель

Стандартизація і нормування в галузі охорони земель полягають у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів і допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель.

Стаття 29. Стандартизація в галузі охорони земель

До нормативних документів із стандартизації в галузі охорони земель належать:

- терміни, поняття класифікації;
- методи, методики і засоби визначення складу та властивостей земель;
- вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації про якість земель, прогнозування зміни родючості ґрунтів;
- вимоги щодо раціонального використання та охорони земель;
- технічні умови щодо процесів та послуг у сфері охорони земель;
- метрологічні норми, правила, вимоги до організації робіт;
- інші нормативні документи із стандартизації у галузі охорони земель.

Нормативні документи в галузі охорони земель розробляються, затверджуються, перевіряються і переглядаються в порядку, встановленому Законом України "Про стандартизацію" (2408-14).

Стаття 30. Нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів

У галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлюються такі нормативи:

- гранично допустимого забруднення ґрунтів; якісного стану ґрунтів;
 - оптимального співвідношення земельних угідь;
 - показників деградації земель та ґрунтів.
- Нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлює Кабінет Міністрів України.

Стаття 31. Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів

Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів визначаються з метою встановлення критеріїв придатності земель для використання їх за цільовим призначенням.

До нормативів гранично допустимого забруднення ґрунтів належать:

- гранично допустимі концентрації у ґрунтах хімічних речовин, залишкових кількостей пестицидів і агрохімікатів, важких металів тощо;
- максимально допустимі рівні забруднення ґрунтів радіоактивними речовинами.

Стаття 32. Нормативи якісного стану ґрунтів

Нормативи якісного стану ґрунтів встановлюються з метою запобігання їх виснаженню і використовуються для здійснення контролю за якісним станом ґрунтів.

Нормативи якісного стану ґрунтів визначають рівень забруднення, оптимальний вміст поживних речовин, фізико-хімічні властивості тощо.

Стаття 33. Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь

Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь встановлюються для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь.

До нормативів оптимального співвідношення земельних угідь належать:

оптимальне співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, а також земель лісового та водного фондів;

оптимальне співвідношення ріллі та багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ, а також земель під полезахисними лісосмугами в агроландшафтах.

Стаття 34. Нормативи показників деградації земель та ґрунтів

Нормативи показників деградації земель устанавлюються для кожної категорії земель з метою запобігання погіршенню їх стану і використовуються для здійснення контролю за використанням та охороною земель.

До нормативів показників деградації зе-

мель належать показники гранично допустимого погіршення стану і властивостей земельних ресурсів внаслідок антропогенного впливу та негативних природних явищ, а також нормативи інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення.

Використання в сільськогосподарському виробництві сільськогосподарської техніки, питомий тиск ходових частин на ґрунт якої перевищує нормативи, забороняється.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення встановлюються з урахуванням даних агрохімічної паспортизації земель.

При встановленні показників інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення визначаються сільськогосподарські культури, вирощування яких обмежується або забороняється, а також технології та окремі агротехнічні операції щодо їх вирощування.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення використовуються в процесі складання проектно-технологічної документації на вирощування сільськогосподарських культур.

Розділ VI. ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 35. Вимоги до власників і землекористувачів, у тому числі орендарів, земельних ділянок при здійсненні господарської діяльності

Власники і землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок при здійсненні господарської діяльності зобов'язані:

дотримуватися вимог земельного та природоохоронного законодавства України;

проводити на земельних ділянках господарську діяльність способами, які не завдають шкідливого впливу на стан земель та родючість ґрунтів;

підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі на основі застосування екологічнобезпечних технологій обробітку і техніки, здійснення інших заходів, які зменшують негативний вплив на ґрунти, запобігають безповоротній втраті гумусу, поживних елементів тощо;

дотримуватися стандартів, нормативів при здійсненні протиерозійних, агротехнічних, агрохімічних, меліоративних та інших заходів, пов'язаних з охороною земель, збереженням і підвищенням родючості ґрунтів;

надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування відомості про застосування пестицидів та агрохімікатів;

сприяти систематичному проведенню вишукувальних, обстежувальних, розвідувальних робіт за станом земель, динамікою родючості ґрунтів;

своєчасно інформувати відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щодо стану, деградації та забруднення земельних ділянок;

забезпечувати додержання встановленого законодавством України режиму використання земель, що підлягають особливій охороні;

забезпечувати використання земельних ділянок за цільовим призначенням та дотримуватися встановлених обмежень (обтяжень) на земельну ділянку;

забезпечувати захист земель від ерозії, виснаження, забруднення, засмічення, засолення, осолонцювання, підкислення, перезволоження, підтоплення, заростання бур'янами, чагарниками і дрібноліссям;

уживати заходів щодо запобігання не-

гativному і екологонебезпечному впливу на земельні ділянки та ліквідації наслідків цього впливу.

Стаття 36. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності на землях сільськогосподарського призначення

Охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб.

Зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення допускається лише за умови обґрунтування доцільності такої зміни в порядку, визначеному законом.

У разі вилучення (викупу) земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб забезпечується пріоритет максимального збереження продуктивних земель.

Черезсмузжя та конфігурація земельних ділянок, що створюють перешкоди в ефективному їх використанні і здійсненні природоохоронних заходів, а також порушують ландшафтну цілісність території, підлягають упорядкуванню відповідно до затвердженої проектної документації із землеустрою.

Захист земель сільськогосподарського призначення від ерозії, селів, підтоплення та інших видів деградації здійснюється на основі реалізації заходів, передбачених державними і регіональними програмами, відповідно до робочих проектів рекультивациі, захисту земель від ерозії та іншої документації із землеустрою.

Стаття 37. Основні вимоги до охорони родючості ґрунтів

Власники та землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок зобов'язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України.

Використання земельних ділянок способами, що призводять до погіршення їх якості, забороняється.

На землях сільськогосподарського призначення може бути обмежена діяльність щодо:

виращування певних сільськогосподарських культур, застосування окремих технологій їх вирощування або проведення окремих агротехнічних операцій;

розорювання сіножатей, пасовищ;

використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земельних ділянок;

необґрунтовано інтенсивного використання земель.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення.

Дані агрохімічної паспортизації земель використовуються в процесі регулювання земельних відносин при:

передачі у власність або наданні в користування, в тому числі в оренду, земельної ділянки;

зміні власника земельної ділянки або землекористувача;

проведенні грошової оцінки земель;

визначенні розмірів плати за землю;

здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів.

Форму агрохімічного паспорта та порядок його ведення встановлює центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики.

Стаття 38. Охорона земель при здійсненні меліорації

Меліорація земель здійснюється згідно з проектами, затвердженими в установленому законодавством порядку.

Підприємства, установи та організації при проведенні меліорації земель зобов'язані здійснювати заходи, спрямовані на запобігання підтопленню, заболоченню, засоленню, забрудненню ґрунтів, вітровій і водній ерозії меліорованих земель, їх деградації, погіршенню стану водних об'єктів.

Порядок здійснення будівництва, експлуатації та забезпечення екологічної безпеки при проведенні меліорації земель встановлюється Законом України "Про меліорацію земель" (1389-14).

Стаття 39. Охорона родючості ґрунтів при використанні осадів стічних вод

Використання з метою удобрення ґрунтів осадів стічних вод, що накопичуються на водоочисних спорудах, здійснюється з дозволу органу виконавчої влади з питань екології і природних ресурсів за погодженням з органами виконавчої влади з питань аграрної політики та охорони здоров'я.

Застосування осадів стічних вод не допускається на землях природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого і

рекреаційного призначення, землях водного фонду та інших територіях, що підлягають особливій охороні, і на земельних ділянках, які використовуються для випасання худоби, вирощування овочів та фруктів, а також на земельних ділянках, де вміст будь-якої з токсичних речовин перевищує граничнодопустиму концентрацію.

Ввезення на митну територію України осадів стічних вод забороняється.

Стаття 40. Охорона земель при застосуванні пестицидів і агрохімікатів

Застосування пестицидів і агрохімікатів здійснюється відповідно до Закону України "Про пестициди і агрохімікати" (86/95-ВР).

Стаття 41. Охорона земель при веденні лісового господарства

При веденні лісового господарства лісокористувачі, незалежно від форми власності і господарювання, забезпечують збереження та підвищення родючості ґрунтів, їх належний екологічний стан відповідно до вимог законодавства України.

Заготівля деревини на схилах повинна проводитися на основі екологобезпечних та ґрунтозахисних технологій, які зводять до мінімуму руйнування ґрунтового покриву земельних ділянок.

Стаття 42. Охорона земель при веденні водного господарства

При веденні водного господарства охорона земель водного фонду здійснюється шляхом обмеження антропогенного впливу на них і додержання особливого режиму їх використання відповідно до закону.

При розміщенні, проектуванні, будівництві, реконструкції та експлуатації водогосподарських об'єктів передбачаються заходи, спрямовані на запобігання підтопленню, заболоченню, засоленню та забрудненню продуктивних земель, погіршенню якості ґрунтів.

Забороняється скидання стічних вод та вод, що забираються із забруднених джерел, якщо внаслідок цього може відбутися деградація і забруднення ґрунтів небезпечними речовинами.

Особливості використання земель водного фонду та водоохоронних зон встановлюються законом.

Стаття 43. Особливості охорони земель водного фонду, наданих для рибогосподарських цілей

Охорона земель водного фонду, наданих для рибогосподарських цілей, здійснюється шляхом вжиття заходів щодо запобігання погіршенню

водних живих ресурсів, а також затопленню, підтопленню та заболоченню продуктивних земель, що прилягають до водних об'єктів.

Здійснення заходів (проведення меліоративних робіт, внесення органічних, мінеральних добрив тощо), спрямованих на збереження та відтворення природної рибопродуктивності земель, зайнятих ставками, озерами та іншими водними об'єктами, проводиться з обов'язковим дотриманням вимог природоохоронного законодавства України.

Стаття 44. Охорона земель при спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд

При спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд (доріг, трубопроводів, ліній електропередачі та зв'язку, а також інших лінійних інженерних споруд) спеціально уповноважені органи виконавчої влади в галузі охорони земель здійснюють постійний контроль за станом ґрунтового покриву на цих та прилеглих до них земельних ділянках.

Підприємства, установи та організації трубопровідного транспорту несуть відповідальність за забруднення земель небезпечними речовинами, що транспортуються трубопроводами, та відшкодовують шкоду, завдану власникам земельних ділянок і землекористувачам, у тому числі орендарям, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 45. Охорона земель і ґрунтів від забруднення небезпечними речовинами

Господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад установлені граничнодопустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється.

У разі виявлення фактів забруднення ґрунтів небезпечними речовинами спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузі охорони земель вживають заходів до обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, притягнення винних до відповідальності згідно із законом і проведення в установленому порядку робіт з дезактивації, відновлення забруднених земель, консервації угідь і визначення режимів їх подальшого використання.

Особливості режиму і порядку використання забруднених земель погоджуються з органами виконавчої влади з питань охорони здоров'я, екології і природних ресурсів та з питань аграрної політики.

Нормативи граничнодопустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а та-

кож перелік цих речовин встановлює Кабінет Міністрів України.

Стаття 46. Охорона земель і ґрунтів від забруднення відходами

При здійсненні господарської діяльності, пов'язаної із зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням і захороненням відходів, забезпечуються:

виконання заходів щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів та екологічно безпечне поводження з ними;

максимальне збереження ґрунтового покриву на основі обраного оптимального варіанта територіального розміщення об'єктів поводження з відходами;

зняття родючого шару ґрунту, його складування, збереження та використання при рекультивативній земельній, покращенні малопродуктивних земель і благоустрої населених пунктів;

запобігання негативному впливу об'єктів поводження з відходами, що використовуються для збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів на ґрунтовий покрив прилеглих територій;

рекультивативна земельних ділянок після ліквідації об'єктів поводження з відходами.

Підприємства, установи та організації, а також громадяни, діяльність яких пов'язана з накопиченням відходів, зобов'язані забезпечувати своєчасне вивезення таких відходів на спеціальні об'єкти, що використовуються для їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення.

Забороняється несанкціоноване скидання і розміщення відходів у підземних горизонтах, на території міст та інших населених пунктів, на землях природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, у межах водоохоронних зон та зон санітарної охорони водних об'єктів, в інших місцях, що може створювати небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини.

У районах можливого забруднення земель небезпечними відходами, у тому числі аварійними, викидами від стаціонарних і пересувних джерел за рішенням місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування проводяться постійні або періодичні обстеження хімічного складу ґрунтів з метою виявлення та визначення їх негативного впливу на здоров'я людини, а також окремих видів природних ресурсів і довкілля в цілому.

Розміщення, збирання, зберігання, оброблення, утилізація та видалення, знешкодження і захоронення відходів здійснюються відповідно до вимог Закону України "Про відходи" (187/98-ВР).

Стаття 47. Охорона земель від ерозії та зсувів

Використання ерозійно- та зсувонебезпечних земельних ділянок дозволяється за умови вжиття заходів щодо їх протиерозійного і протизсувного захисту, передбачених законодавством України.

З метою захисту земель від ерозії та зсувів у землевпорядній, містобудівній та іншій документації передбачаються заходи щодо забезпечення протиерозійної та протизсувної стійкості території.

Забороняється розорювання схилів крутизою понад 7 градусів (крім ділянок для залуження, залісення та здійснення ґрунтозахисних заходів). На схилах крутизою від 3 до 7 градусів обмежується розміщення просапних культур, чорного пару тощо.

Власники земельних ділянок та землекористувачі, у тому числі орендарі, зобов'язані здійснювати ґрунтоохоронні заходи з метою запобігання погіршенню їх якісного стану та якісного стану суміжних земельних ділянок і довкілля в цілому.

Стаття 48. Охорона земель у процесі містобудівної діяльності

Територіальний розвиток житлової та громадської забудови в межах населених пунктів, а також спорудження об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури здійснюються з урахуванням вимог раціонального використання земель.

Розміщення і будівництво об'єктів житлово-комунального, промислового, транспортного, іншого призначення здійснюються відповідно до затверджених у встановленому порядку містобудівної документації та проектів цих об'єктів.

Забудова земельних ділянок, що надаються для містобудівних потреб, здійснюється після виникнення права власності чи користування, у тому числі на умовах оренди, земельною ділянкою, у порядку, передбаченому законом.

Визначення території і вибір земель для містобудівних потреб та спорудження конкретних об'єктів здійснюються на підставі затвердженої містобудівної документації, документації із землеустрою, схем планування територій переважно на землях несільськогосподарського призначення.

При здійсненні містобудівної діяльності передбачаються заходи щодо:

максимального збереження площі земельних ділянок з ґрунтовим і рослинним покривом;

зняття та складування у визначених місцях родючого шару ґрунту з наступним використанням його для поліпшення малопродуктивних угідь, рекультивації земель та благоустрою населених пунктів і промислових зон;

недопущення порушення гідрологічного режиму земельних ділянок;

дотримання екологічних вимог, установлених законодавством України, при проектуванні, розміщенні та будівництві об'єктів.

Вилучення (вкуп) і надання земельних ділянок для містобудівних потреб здійснюються з урахуванням необхідності максимального збереження сільськогосподарських і лісових угідь та ґрунтового покриву в установленому законом порядку.

Стаття 49. Охорона земель при застосуванні нових технічних засобів і технологій

При розміщенні, проектуванні, будівництві та введенні в дію нових і реконструйованих об'єктів, застосуванні нових технічних засобів і технологій, які справляють негативний вплив на екологічний стан, передбачаються заходи щодо запобігання небезпечним екологічним і санітарно-гігієнічним наслідкам, раціонального використання та охорони земель.

Розміщення об'єктів, які справляють негативний вплив на екологічний стан і якість земельних ресурсів, проводиться з урахуванням результатів інтегральної оцінки цього впливу і розробки відповідних заходів щодо запобігання небезпечним екологічним і санітарно-гігієнічним наслідкам та раціонального використання і охорони земель лише після проведення державної екологічної експертизи в порядку, визначеному законом.

Стаття 50. Охорона земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення

Охорона земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення здійснюється шляхом включення цих земель до складу екологічної мережі, обмеження їх вилучення (випуку) для інших потреб та обмеження антропогенного впливу на такі землі.

Порядок використання земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного,

природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення і створення екологічної мережі встановлюється законом.

Стаття 51. Консервація земель

Консервації підлягають деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Консервація земель здійснюється за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування на підставі договорів з власниками земельних ділянок.

Підставою для прийняття рішень про консервацію земель є подання органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, які здійснюють контроль за використанням та охороною земель.

Порядок консервації земель встановлюється законодавством України.

Стаття 52. Рекультивація земель

Рекультивації підлягають землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та в гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт.

При проведенні гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних з порушенням ґрунтового покриву, відокремлена ґрунтова маса підлягає зняттю, складуванню, збереженню та перенесенню на порушені або малопродуктивні земельні ділянки відповідно до робочих проектів з рекультивації порушених земель та підвищення родючості ґрунтів.

При знятті ґрунтового покриву здійснюється пошарове зняття і роздільне складування верхнього, найбільш родючого шару ґрунту, та інших прошарків ґрунту відповідно до структури ґрунтового профілю, а також материнської породи.

Об'єм ґрунтової маси, що підлягає зняттю і роздільному складуванню, визначається в проектах рекультивації порушених земель.

Рекультивація земельних ділянок здійснюється шляхом пошарового нанесення на малопродуктивні земельні ділянки або ділянки без ґрунтового покриву знятої ґрунтової маси, а в разі потреби — і материнської породи в порядку, який забезпечує найбільшу продуктивність рекультивованих земель.

Роботи із зняття, складування, збереження та нанесення ґрунтової маси на порушені земельні ділянки здійснюються за рахунок фізичних та юридичних осіб, з ініціативи або вини яких порушено ґрунтовий покрив, а роботи з нанесення знятої ґрунтової маси на малопродуктивні землі здійснюються за бажанням власників або землекористувачів, у тому числі орендарів, цих земельних ділянок за їх рахунок.

Стаття 53. Заборона вивезення ґрунтової маси за межі території України

Вивезення ґрунтової маси за межі території України, крім зразків для проведення наукових досліджень, забороняється.

Стаття 54. Моніторинг земель і ґрунтів

Моніторинг земель і ґрунтів проводиться з метою своєчасного виявлення зміни стану земель та властивостей ґрунтів, оцінки здійснення заходів щодо охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунтів, попередження впливу негативних процесів і ліквідації наслідків цього впливу.

Залежно від цілей спостережень та охоплення територій моніторинг земель може бути національним, регіональним і локальним.

Для ведення моніторингу земель на національному рівні рішенням центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів і центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів на всій території України створюється мережа дослідних земельних ділянок та ділянок з еталонними ґрунтами з метою проведення на них необхідних спостережень, вимірювань та обстежень екологічного стану земель, зміни показників корисних властивостей ґрунтів під впливом

господарської та інших видів діяльності.

Ведення моніторингу земель здійснюють уповноважені органи виконавчої влади з питань земельних ресурсів за участю уповноважених органів виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, з питань аграрної політики.

Одержана інформація надсилається органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування для розроблення науково обґрунтованих рекомендацій і своєчасного прийняття рішень щодо поліпшення охорони земель, запобігання негативним змінам їх стану та додержання вимог екологічної безпеки.

З метою своєчасного виявлення змін стану земель, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів ведеться моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення.

Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення включає:

- агрохімічне обстеження ґрунтів;
- контроль змін якісного стану ґрунтів;
- агрохімічну паспортизацію земельних ділянок.

Агрохімічна паспортизація орних земель здійснюється через кожні 5 років, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень — через кожні 5-10 років.

Суцільне ґрунтове обстеження проводиться через кожні 20 років.

Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення здійснюється уповноваженим органом виконавчої влади з питань аграрної політики.

Порядок проведення моніторингу земель встановлює Кабінет Міністрів України.

Розділ VII. ФІНАНСУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ І ҐРУНТІВ

Стаття 55. Фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів

Фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Видатки Державного бюджету України на фінансування заходів з охорони земель і ґрунтів визначаються окремим рядком.

За рахунок Державного бюджету України

здійснюються:

реалізація заходів, передбачених загальнодержавними програмами використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів;

виконання заходів, спрямованих на усунення причин та наслідків негативного впливу на земельні ресурси і ґрунти внаслідок стихійного лиха або в разі неможливості встановлення винних у цьому фізичних і юридичних осіб, та рекультивація земель, порушених у період до 1990 року;

будівництво та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних і протизсувних споруд, меліоративних систем відповідно до закону; створення нових і реконструкція існуючих

захисних лісонасаджень;

проведення систематичних обстежень земель і ґрунтів;

виконання заходів щодо утилізації або знищення (знешкодження) невпізнаних та непридатних до використання хімічних препаратів;

економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до загальнодержавних програм;

здійснення інших заходів щодо охорони земель.

За рахунок місцевих бюджетів здійснюються:

реалізація заходів регіональних програм використання та охорони земель;

освоєння земель для сільськогосподарських і лісгосподарських потреб;

поліпшення сільськогосподарських і лісгосподарських угідь;

виконання робіт щодо відновлення земель, якщо це відбулося не з вини власників і користувачів земельних ділянок;

будівництво та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних і протизсувних споруд, меліоративних систем відповідно до закону;

реалізація заходів щодо охорони земель

навколо об'єктів поводження з відходами, що використовуються для їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів, які перебувають у власності територіальних громад;

економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до регіональних програм;

здійснення інших заходів щодо охорони земель.

За рахунок коштів землевласників і землекористувачів здійснюються:

організаційно-господарські, організаційні та технологічні протиерозійні заходи на їх земельних ділянках;

заходи щодо охорони земель, збереження і підвищення родючості ґрунтів;

проведення підготовчих робіт та складання проектів консервації земель;

заходи щодо відновлення стану еродованих, деградованих і порушених з їх вини земель та органічно поєднаних з ними інших природних ресурсів і об'єктів довкілля, запобігання заростанню сільськогосподарських угідь бур'янами, чагарниками і дрібноліссям.

Розділ VIII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ЗЕМЕЛЬ

Стаття 56. Відповідальність за порушення законодавства України про охорону земель

Юридичні і фізичні особи, винні в порушенні законодавства України про охорону земель, несуть відповідальність згідно із законом.

Застосування заходів дисциплінарної, ци-

вільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від відшкодування шкоди, заподіяної земельним ресурсам.

Шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства України про охорону земель, підлягає відшкодуванню в повному обсязі.

Розділ IX. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом:

подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом.

3. Протягом року з дня набрання чинності цим Законом розробити і подати на розгляд Верховної Ради України проекти законів України про затвердження Загальнодержавної програми використання та охорони земель і про затвердження Національної програми охорони родючості ґрунтів.

**Президент України Л.КУЧМА
м. Київ, 19 червня 2003 року
№ 962-IV**

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ,
ЩО ПРИЙНЯТІ ВЛІТКУ 2003 РОКУ**

Верховна Рада України	
Постанова від 2003.06.05, № 920-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою забезпечення врахування екологічних вимог у процесі приватизації”
Постанова від 2003.06.05, № 936-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про використання земель оборони”
Постанова від 2003.06.05, № 950-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України “Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему” (щодо фінансування програм)”
Закон від 2003.06.19, № 962-IV	“Про охорону земель”
Закон від 2003.06.19, № 963-IV	“Про державний контроль за використанням та охороною земель”
Постанова від 2003.06.19, № 985-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2010 року”
Постанова від 2003.06.19, № 994-IV	“Про проект Закону України про екологічну мережу України”
Закон від 2003.07.09, № 1025-IV	“Про внесення змін до Кодексу України про надра”
Постанова від 2003.07.09, № 1056-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про державний земельний кадастр”
Закон від 2003.07.09, № 1066-IV	“Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року”
Закон від 2003.07.09, № 1067-IV	“Про приєднання України до Угоди про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану”
Постанова від 2003.07.09, № 1070-IV	“Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення захисту населення від шумових впливів”
Закон від 2003.07.11, № 1119-IV	“Про внесення змін до Земельного кодексу України”
Закон від 2003.07.11, № 1122-IV	“Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства та полювання, охорони, використання і відтворення тваринного світу”

Кабінет Міністрів України	
Постанова від 2003.06.02, № 813	“Про затвердження Порядку взаємодії органів виконавчої влади та юридичних осіб, які провадять діяльність у сфері використання ядерної енергії, в разі виявлення радіонуклідних джерел іонізуючого випромінювання у незаконному обігу”
Постанова від 2003.06.02, № 827	“Про внесення змін до переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду”
Розпорядження від 2003.06.02, № 300-р	“Про підсумки всеукраїнського конкурсу “Місто найкращого благоустрою” за 2002 рік”
Постанова від 2003.06.16, № 908	“Про забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у зв'язку з приєднанням до Протоколу про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику”

Постанова від 2003.07.17, № 1088	“Про створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру”
Постанова від 2003.07.17, № 1115	“Про внесення зміни у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору”
Постанова від 2003.07.25, № 1160	“Про внесення змін до переліку особливо небезпечних підприємств, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заповіданню шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу”
Постанова від 2003.07.28, № 1165	“Про застосування коефіцієнта до такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні”
Постанова від 2003.08.14, № 1271	“Про вилучення (викуп), надання у постійне користування та в оренду земельних ділянок для суспільних та інших потреб, погодження місць розташування об'єктів”
Розпорядження від 2003.08.21, № 526-р	“Про затвердження додаткових розмірів лісосічного фонду на 2003 рік”
Розпорядження від 2003.08.26, № 537-р	“Про затвердження плану заходів щодо поліпшення екологічної освіти, виховання населення, стимулювання та пропаганди ощадливого використання води”
Постанова від 2003.08.27, № 1351	“Про затвердження тарифів (прейскурантів) на роботи і послуги, що виконуються і надаються за плату установами та закладами державної санітарно-епідеміологічної служби”

Президент України

Указ від 2003.06.06, № 485/2003	“Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 року “Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності надрокористування в Україні”
Указ від 2003.06.10, № 502/2003	“Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 року “Про стан виконання Указу Президента України від 10 серпня 1998 року № 861 “Про створення Дунайського біосферного заповідника” та перспективи будівництва судноплавного шляху Дунай — Чорне море”

Інші органи державної влади України

Міністерство екології та природних ресурсів	Наказ від 2003.06.06, № 96-М	“Про внесення змін і доповнень до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 25.12.2002 № 521 “Про затвердження лімітів використання водних живих ресурсів загальнодержавного значення у 2003 році”
Держкомстат	Наказ/Форма від 2003.06.06, № 166	“Про затвердження форм державних статистичних спостережень із лісового господарства та охорони навколишнього середовища”
Державний комітет з будівництва та архітектури	Рішення від 2003.06.12, № 49	“Про проект ДБН В.2.3-...-2003 “Метрополітени”
Державний комітет ядерного регулювання/ Міністерство палива та енергетики	Наказ/Порядок від 2003.06.17, № 73/305	“Про затвердження Порядку надання інформації для планування інспекцій зон балансу ядерних матеріалів на АЕС”
Міністерство екології та природних ресурсів	Наказ/Положення від 2003.06.19, № 116-ДС	“Про затвердження Положення про Державну еколого-геологічну карту України масштабу 1:200000”
Держкомлісгосп	Наказ від 2003.06.23, № 113	“Про проведення полювання на пернату дичину в мисливський сезон 2003/2004 року”

Державна податкова адміністрація	Лист від 2003.06.24, № 9911/7/11-1317	“Щодо складання розрахунків збору за забруднення навколишнього природного середовища у 2003 році”
Державний комітет з питань житлово-комунального господарства	Рішення від 2003.06.26, № 16	“Про проблеми захисту берегів Чорного та Азовського морів та шляхи їх подолання”
Мінтранс	Наказ від 2003.07.01, № 467	“Про внесення змін до Інструкції про порядок plombування в морських торговельних і річкових портах України суднових запірних пристроїв, призначених для скидання забруднюючих речовин та вод, що їх містять”
Держкомзем	Наказ/Порядок від 2003.07.02, № 174	“Про затвердження Тимчасового порядку ведення державного реєстру земель”
Міністерство аграрної політики	Наказ від 2003.07.07, № 216	“Про внесення змін та доповнень до наказу Міністерства аграрної політики України від 26.12.2002 № 409 “Про розподіл лімітів на квоти спеціального використання водних живих ресурсів загальнодержавного значення в 2003 р.”
Мінтранс	Наказ/План від 2003.07.10, № 514	“Про введення в дію рішення колегії від 07.07.2003 р. № 20 “Про план і порядок реалізації Указу Президента України від 10.06.2003 р. № 502/2003 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.06.2003 р. “Про стан виконання Указу Президента України від 10.08.98 р. № 861 “Про створення Дунайського біосферного заповідника” та перспективи будівництва судноплавного шляху Дунай — Чорне море””
Державна податкова адміністрація	Лист від 2003.07.11 № 10825/7/11-1317	“Про складання у 2003 році розрахунку плати за користування надрами для видобування каменю будівельного”
Мінтранс	Наказ від 2003.07.14, № 525	“Про заходи щодо фінансування робіт з будівництва глибоководного судноплавного шляху Дунай — Чорне море”
Державний комітет з будівництва та архітектури	Наказ/Порядок від 2003.07.16, № 112	“Про затвердження Порядку розгляду Держбудом України інвестиційних програм і проектів будівництва, які затверджуються Кабінетом Міністрів України”
Міністерство охорони здоров'я	Наказ від 2003.07.18, № 328	“Про внесення доповнень до наказу МОЗ України від 24.05.2001 № 195 “Про затвердження документів щодо впровадження Тимчасового порядку проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи”
Державна податкова адміністрація	Роз'яснення від 2003.07.21	“Щодо складання розрахунків збору за забруднення навколишнього природного середовища у 2003 році”
Державний комітет з будівництва та архітектури	Рішення від 2003.07.22, № 57	“Про погодження проекту будівництва “Ліквідація сірчанних кар'єрів, відновлення екологічної рівноваги і ландшафту в зоні діяльності Роздільського ДГХП “Сірка”
Державний комітет з питань житлово-комунального господарства	Рішення від 2003.07.31, № 24	“Про досвід впровадження системи збору біогазу на Луганському полігоні твердих побутових відходів”
Державна комісія по запасах корисних копалин	Наказ/Інструкція від 2003.08.08, № 145	“Про затвердження Інструкції про зміст, оформлення та порядок подання до Державної комісії України по запасах корисних копалин матеріалів геолого-економічної оцінки родовищ мінеральних підземних вод”
Міністерство аграрної політики	Наказ від 2003.08.18, № 278	“Про затвердження Режиму рибальства в 2003 році”
Міністерство аграрної політики	Наказ від 2003.08.20, № 280	“Про затвердження Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року”

Підготувала юрист БФ “Екоправо-Львів” Наталія Балушка

Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу/ Упорядники О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко — Харків: Торсінг, 2002 — 336 с.: іл.

Останнє науково-популярне видання Червоної книги України. У виданні подано повний перелік видів, занесених до Червоної книги України, їх короткі описи, причини зникнення, законодавчі підстави охорони. Окремий розділ присвячено практичним заходам щодо збереження природи, рідкісних видів рослин і тварин.

Видання може бути цікавим для широкого кола фахівців та любителів природоохоронної справи. Привертає увагу окремий розділ “Опис чинників, через які зникають види, занесені до Червоної книги”, в якому чинники описані доступно і докладно. Цікавими і корисними можуть стати рекомендації зі збереження червонокнижних видів, винесені окремим розділом у кінці книги. Більшість статей супроводжується ілюстраціями. Мова книги — українська.

Деякі аспекти глобальної зміни клімату в Україні: 36. ст. / Проект “Ініціатива з питань зміни клімату”. — К.: ФАДА, ЛТД, 2002. — 279 с.

Збірник статей присвячений економічним та інституціональним аспектам глобальної зміни клімату та відповідним заходам, що здійснюються в Україні з метою пом'якшення антропогенного впливу на клімат.

Розрахований на широке коло наукових співробітників та експертів, урядовців, працівників промисловості, спеціалістів з проблем довкілля, зацікавлених у вирішенні проблеми зміни клімату. Статті збірника українською та англійською мовами.

Кислый В. Н., Лапин Е. В., Трофименко Н. А. Экологизация управления предприятием: Монография. — Сумы: ВТД “Университетская книга”, 2002. — 232 с.

У книзі розглядаються питання організації системи екологічного менеджменту. Надані науково-методичні підходи для оцінки та оптимізації повних екологічних витрат. Особливу увагу приділено організаційно-економічним проблемам формування механізму екологізації маркетингової діяльності на промислових підприємствах. Мова книги — російська.

Хімія та екологія атмосфери: Навч. посібник./ Б. М. Федішин та ін.; За ред. Б. М. Федішина. — К.: Алерта, 2003. — 272 с.

У посібнику наведені дані про будову атмосфери, її параметри, чинники, що негативно впливають на склад і параметри атмосфери. Представлено дані про вплив забрудненого повітря на живі організми, а також фізичні та хімічні методи очищення шкідливих газових викидів. Дана характеристика методів аналітичного контролю за санітарно-гігієнічними характеристиками атмосфери.

Мова посібника — українська.

ENVIRONMENTAL ADVOCACY JOURNAL №23

QUARTERLY JOURNAL OF "ECOPRAVO-LVIV"

Ecopravo-Lviv is an independent nongovernmental public interest environmental law organization aimed to provide legal services and education in the sphere of environmental protection for citizens and NGOs

I N T H I S I S S U E :

ENVIRONMENTAL AND LEGAL EDUCATION

Kravchenko, S.

Citizen enforcement of environmental law

in Eastern Europe. p. 5

In this article Svitlana Kravchenko describes the history, specifics and development of the citizen's enforcement of environmental law. The article is illustrated by some practical examples of environmental law enforcement.

We suggest you results of questionnaire at the news information web-site podrobnosti.com.ua. We asked people: "Do you believe you can defend your environmental rights in court?". **p. 13**

Jacobson, M.

Public interest law. p. 14

The article is dedicated to the definition, history and essential aspects of the public interest law.

CONSULTATIONS: ANSWERING YOUR QUESTIONS

Ostapyk Y.

Complaints on decisions, actions and omissions of the state bodies, self-governing bodies, official persons, which breach citizen's environmental rights, freedoms and legal interests. p. 17

The consultation aims to help people in protection of their rights, freedoms and legal interests in relation to official bodies.

Melen O.

Legal regulation of the water

protection zones. p. 21

The preservation of water bodies from pollution is a very acute problem for Ukraine. This consultation continues range of publications how to protect waters through the law.

EXPERIENCE OF PARTNERS

Skoropadenko Z. Waste formula. p. 23

The article is about French and Monaco experience in solution of waste problem. The article reflects both

official and citizen opinion on the waste collection and recycling system.

WORLD THROUGH THE EYES OF ECOPRAVO-LVIV

Kravchenko S.

National Parks of Canada. p. 26

The article describes unique nature of national parks in Canadian mountains. Photos are included.

ECO-WEB

We suggest description of some interesting environmental sites from the World Wide Web. . . . **p. 28**

The World today: environmental digest p. 29

This material provides collection of different actual environmental issues in the world: air pollutant emissions in Ukraine and success of Russian citizen in struggle for protection area, problem of forests in Turkey and GMO's in the EU, Coca-Cola and lack of water in India and how China fights against illegal trade of pandas.

LEGISLATION

Law of Ukraine on Land Protection. p. 32

List of the environmental legal acts, adopted in summer 2003. p. 46

PUBLICATIONS p. 49

In this section you can find brief description of new books, which are available in our library.

Environmental Advocacy Journal

Address of Ecopravo-Lviv:
2, Krushelnitska Str., Lviv, 79000 Ukraine.
tel.: +380(322) 72 27 46, fax: 97 14 46
e-mail: epac@mail.lviv.ua
<http://www.ecopravo.lviv.ua>

This issue was published with support of Charles Stewart Mott Foundation

Вісник Екологічної Адвокатури

Благодійний фонд "ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ"
Центр громадської екологічної адвокатури